XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
ПЕТА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневник

НА

24. заседание

Сряда, 22 декември 1943 г.

Открито 16 ч. 45 м.

Председателствувал председателят Христо Калфов.
Секретари: Иван Минков и Стефан Багрилов.

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
Съобщения:	
Отпуски	295
Проекторешения	295
Законопроекти	295
Дневен ред:	
Законопроект за бюджета на държавата за 1944 бюджетна година. (Първо четене — изложение на министра на финансите)	295
Говорил: м-р-предс. Добри Божилов	295
Дневен ред за следващото заседание	307

Председател Христо Калфов: (Звъни) Има нужният брой народни представители. Отварям заседанието.

(Отсъствуват: Борис Стефанов Кисьов, Велизар Багароз, Георги Чалбуров, Жико Струнджев, Иван Петров Недялков, Илия Димитров Славков, д-р Никола Минков, д-р Николай П. Николаев, Петър Димитров Гръначаров, Петър Думанов, Светослав Михайлов Славов и Симеон Андреев Наумов)

(Става прав) Г-да народни представители! На 11 декември т. г. почина д-р Тодор Гатев, бивш председател на XIII обикновено Народно събрание. Моля със ставане на крака да почетем паметта му. (Всички стават на крака и произнасят „Бог да го прости!“)

Има да направя следните съобщения.

Разрешен е отпуск на следните г-да народни представители: д-р Николай Николаев — 3 дни, д-р Петър Думанов — 3 дни, Таско Стоилков — 4 дни, Белю Келешев — 5 дни, Велизар Багаров — 4 дни и Найден Райнов — 3 дни.

Постъпили са:

От Министерството на финансите — проекторешение за продължаване на сроковете по митнически декларации и манифести.

От същото министерство — проекторешение за разрешаване, редовно внасяните от Албания платове от изкуствена коприна и изкуствена предивни материали да се облагат по договора с Италия или Германия без представяне удостоверение за произход.

От същото министерство — проекторешение за определяне особен начин за събиране гербовия налог за покупко-продажбите на външни платежни средства от Българската народна банка.

От същото министерство — проекторешение за освобождаване от облагане с допълнителен акциз захарта, употребявана за производство на халва за нуждите на войската.

От същото министерство — законопроект за изменение и допълнение на чл. 194 от закона за бюджета, отчетността и предприятията.

От Министерството на търговията, промишлеността и труда — проекторешение аз одобряване 35. постановление на Министерския съвет, от 2 септември 1942 г., протокол № 112, и на 63. постановление на Министерския съвет, от 30 ноември 1943 г., протокол № 169, относно заем за фабрични постройки и освобождаването на последните от такси, данъци и др.

От същото министерство — законопроект за изменение на закона за стоковите борси.

Ще бъдат отпечатани и раздадени на г-да народните представители.

Пристъпваме към дневния ред:

Първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1944 бюджетна година.

Моля г-н докладчика да го докладва.

Докладчик д-р Георги Рафаилов: (Чете)

„ЗАКОНОПРОЕКТ

за бюджета на държавата за 1944 бюджетна година

Член 1. Разрешава се на министрите да произвеждат, съгласно с законите на държавата, през 1944 бюджетна година разходите, показани в таблиците към настоящия закон за 24.638.200.000 лв., а именно:

	Редовни разходи	Извънредни разходи	Всичко лева
1. По Върховното правителство	286 051.000	—	286.051.000
2. „ Държавните дългове	3.461 352.000	4.198.000	3 465.550.000
3. „ Върховната и областните сметни палати	46.736.000	—	46.736.000
4. „ Министерството на външните работи и на изповеданията			
а) Министерството	144.120.000	—	144.120 000
б) Българска православна църква	164.030.000	—	164.030.000
5. „ Министерството на вътрешните работи и народното здраве			
а) Администрация и полиция	1.617.180.000	8.000.000	1.625.180.000
б) Главна дирекция на народното здраве	718 493.000	70.000.000	788 493 000
6. „ Министерството на народното просвещение	2.186.488.000	8.000.000	2.194.488.000
7. „ Министерството на финансите	624.070.000	573.600.000	1.197.6 0.000
8. „ Министерството на правосъдието	381 500 000	—	381.500.000
9. „ Министерството на войната	7.000.000.000	2.420.000.000	9.420.000.000
10. „ Министерството на търговията, промишлеността и труда	217.410 000	—	217.410 000
11. „ Министерството на земеделието и държавните имоти	1.769 945.000	30.000.000	1.799.945.000
12. „ Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството	567.200 000	73.000.000	640.200.000
13. „ Министерството на железниците, пощите и телеграфите — Главна дирекция на пощите, телеграфите и телефоните			
14. За процентно възнаграждение за поскъпване на живота и месечно възнаграждение за деца, включително и за тия при народните театри и духовните семинарии — София и Пловдив	678.888.000	224.912.000	903 800.000
Кредитът по точка 14 се разпределя по министерства и дирекции, според нуждите им, от министра на финансите, и съгласно това разпределение се усилват съответните кредити за заплати.	1.363 027 000	—	1 363.027.000
Всичко	21.226.490.000	3 411.710.000	24.638 200.000

Член 2. За покриване разходите по чл. 1 от настоящия закон министрите се задължават да събират, според законите на държавата, през 1944 бюджетна година приходите, показани в таблицата към настоящия закон, на сума 24.647.700.000 лв., а именно:

		лева
1.	Преки данъци	3.253.000.000
2.	Косвени данъци:	
	а) от митниците	2.282.700.000
	б) от акцизите	6.600.000.000
	в) от такси и берии	275.000.000
	г) от гербов налог	1.200.000.000
3.	Глоби и конфискации	290.000,000
4.	Държавни привилегии (монополи)	605.000.000
5.	Приходи от сключени бюджети	350.000.000
6	Приходи от държавни предприятия:	
	а) от държавните мини	50.000.000
	б) от железниците и пристанищата . .	192.770.887
	в) от пощите, телеграфите и телефоните . .	906 200.000
	г) от Държавната печатница	80 000.000
	д) от Държавната лотария	60.000.000
	е) от минерални бани и извори	20.000.000
	ж) от държавните гори	250.000.000
7.	Приходи за заплати на учителите, на селските участъкови медицински лекари и др. . . .	1.028.300.000
8.	Разни административни и други приходи . .	4.721.768.113
9.	Извънредни приходи	2.151.800.000
10.	От заеми	4.198.000
11.	Приходи от нетрансферираните суми по службата на външните държавни заеми	326.936.000
	Всичко . . .	24.647.700.000

Председател Христо Калфов: Има думата г-н министър-председателят и министър на финансите.

Министър-председател Добри Божилов: (Посрещнат с продължителни ръкоплескания. От трибуната).

Уважаеми г-да народни представители! Имам честта да ви представя редовния бюджет на държавата за 1944 г. Бюджетът на държавата за Парламента е бил винаги един от най-важните актове, тъй като чрез него се събира една голяма част от националния доход за в полза на фиска, за да задоволи определените като необходими в момента нужди. И следователно, колкото по-справедливо се събират тия средства, колкото по-целесъобразно бъдат те разпределени, толкова се смята, че бюджетът е отговорил по-добре на нуждите на момента във всяка страна. Но ако това е за мирно време, разликата за военно време е твърде голяма.

В мирно време бюджетите, тъй да се каже, вървят по един отъпкан път: предвиждат се едни определени разходи, които се повтарят всяка година; касае се само къде ще се увеличат и къде ще се намалят във връзка с възможностите за събиране на повече средства през годината. Извънредните разходи са много редки и много малки, и ако такива се явяват, то те повечето се знаят предварително и много често се задоволяват с заеми, даже външни заеми. Това е за мирновременните бюджети.

През военно време бюджетът е, бих казал, едно функционално уравнение с две неизвестни: първото и голямо неизвестно е какви изненади политическото положение ще ни донесе, какви извънредни разходи ще ни поиска, кога и в какви размери; второто неизвестно — това са цените, които имат значение както за цялото стопанство, така и за бюджета, защото нестабилните цени са един анархист, който прави много трудно функционирането, упражняването на редовния бюджет, а камо ли когато, както обикновено става във военно време, се явяват твърде често извънредни разходи за големи суми, които трябва да бъдат посрещнати, без предварително те да се знаят точно.

Както всяка година, така и тази година аз си позволих да ви предам по-важната част от цифровите данни в едно печатно изложение, с което ще бъдете улеснени както в разискванията по бюджетопроекта тук в пленума, така и в бюджетарната комисия. Едно трябва само да ви предупредя — че за различие от другите години вие ще видите, че не всички сведения са отпечатани, не всички сведения ще имам свободата да ви изложа, и то затуй защото вече почти във всички страни през военното време, а особено днес, когато навлизаме в петата година на войната, тези данни трябва да останат скрити, те не бива да показват открито финансовата мощ на държавата и особено военните разходи. Затова ще ми позволите на много места, в различие от другите години, да премълча някои работи, които обаче ще разясня и по тях ще разискваме в бюджетарната комисия.

Аз имам честта вече за шести път да правя изложение по бюджета и затова ще се помъча да говоря по-малко. Няма да повтарям онези принципи, онези известни неща, които досега почти всяка година са казвани. Ще се задоволя обаче да направя един кратък преглед с оглед на известните вече наши военно-финансови принципи и целите, които сме си поставили с тази военно-фичансова политика, на програмата, която сме определили за постигането на тези цели, да констатираме как е протекло прилагането на бюджета през тази година, какви дефекти, какви мъчнотии сме срещнали и какви мерки трябва да вземем за неговото по-добро упражнение за в бъдеще.

Ако трябва да направя един по-широк преглед, трябва да ви кажа, че сведенията са много оскъдни, тъй като, с изключение на неутралния печат на Швейцария, Швеция и Португалия, от другаде много малко сведения могат да се вземат. В една статия от д-р Шварц в последната книжка на „Банк Виршафт" се изчислява, че през четирите военни години военните разходи във всички държави почти са два пъти по-големи отколкото за същото време от миналата голяма война.

По финансирането на войната във всички държави, както много пъти съм говорил, чудеса, магьосничество няма. Касае се само за желания и за размери на повече или по-малко жертви от страна на гражданите на всяка страна.

Изпитаните способи за финансиране на войната си остават винаги два: данъци и заеми. Всички обаче воюващи страни взеха добра поука от миналата война и има голямо различие в финансирането на миналата война и на сегашната. Докато в миналата война се гледаше извънредните разходи да се посрещат по инфлационен път, чрез аванси на държавата от емисионните банки, да не се закача населението нито с данъци, нито с заеми, или по-малко да се закача, сега е тъкмо противното. Съзна се отвсякъде, че беше голяма грешка похвалата на някои финансови министри на големи държави през миналата война: „Ето, ние водихме войната само с банкноти, с банкнотна инфлация, обаче ние не отегчихме положението на населението нито с данъци, нито с заеми."

Обратното е през тази война: няма държава, която да върви само по пътищата на финансирането на миналата война. Днес ние виждаме, къде повече, къде по-малко, финансирането да върви по два способа — чрез данъци и чрез заеми. И почти се е възприело като една конвенционална база, тъй да се каже, да се нагласи покриването на разходите да стане така, че 50% да се покриват с данъци и 50% да се покриват с заеми. Редки отклонения в полза на повече данъци или на повече заеми има в някои страни, които, след като се бяха малко увлекли в едно направление — както беше например в Швеция, където направиха доста вътрешни заеми — преминаха след това внезапно към един доста силен данък върху имущественото състояние, за да могат да устоят на плащането на анюитетите на доста нарастналите заеми. По същия път мина и Швейцария, в която, след като се направиха четири големи заеми, бяха гласувани тридесет и няколко закони за нови данъци.

Също трябва да се направи констатация, че в петата вече военна година, когато стопанствата са разстроени навсякъде, когато бюджетните тежести са стигнали до най-големия предел, когато финансовите напрежения са в най-голяма сила, почти се изчерпи навсякъде изнамеряемостта на нови данъци и повечето от страните вече гледат да усъвършенствуват съществуващите, въведените досега данъци, да ги рационализират, да ги увеличат по размери, да ги прилагат по-стриктно, за да получат повече доходи; изнамирването, въвеждането на нови данъци от една година почти че престана във всички страни.

Аз съм доволен, че мога да кажа, че у нас петте години протекоха при същия начин за намиране средства за покриване на военните разходи, без да сме причинили с това някакво сътресение в стопанството, без да сме убили частната инициатива, без да сме повредили някъде на увеличението на производството — принципът над принципите при едно търсене по безболезнен начин да се покрият военните разходи.

Ние трябва да бъдем доволни, щом през петте години от 36 милиарда лева извънредни разходи, 24 милиарда можахме да покрием с редовни приходи, а само 12 милиарда с извънредни приходи. Действително нашите данъци отскочиха. Ние събираме вече, може да се каже, пет пъти повече преки и косвени данъци. Разбира се, и конюнктурата се измени. Обаче ще чуете по-късно от моето изложение, че спрямо увеличения национален доход ние в данъчното бреме може би за 1943 година сме по-ниско отколкото сме били за 1942 г.

И макар че у нас се говори за увеличено банкнотно обращение, за големи данъчни тежести, аз трябва да ви кажа, че финансирането на военните разходи и в другите страни става по пътя на увеличение на данъците, на заемите, на банкнотното обращение, което е увеличено някъде два, някъде три, някъде четири пъти, както например в Турция и Холандия, някъде пет пъти, както в Дания. Но увеличението на банкнотното обращение не е само във връзка с финансирането на войната, а то е последица и от това, че благата се преобръщат в пари, обаче тези пари не могат да се изземат от стопанството чрез нови блага, понеже производството е намалено, понеже консумацията от мобилизираните е увеличена, понеже транспорт няма, понеже имаме два враждуващи лагера, които не могат вече да си допълват стопанствата.

Както ще видим, банкнотното обращение на глава у нас е най-малко в сравнение с другите страни, също и данъчната тежест на глава от населението е най-малка, обаче аз не смятам, че трябва да си турим за цел да стигнем другите държави, че това трябва да ни служи като утеха, за да се увличаме в тия направления, но заключението от това трябва да бъде, че ние имаме и в трите тези направления още потенциал, който, ако нуждите и моментът наложат, можем да го използуваме по-безболезнено. Аз ще се спра върху това малко по-подробно на надлежното място.

Г-да народни представители! Като говоря за банкнотното обращение, аз не трябва да пропусна случая да ви съобщя добитите резултати. Срещу мене като финансов министър, когато въведох съкровищните бонове, имаше един доста голям повик и аз трябваше да се боря и да се наложа в тъй отношение. Аз съм сигурен, че, ако не беше първият заем за народната отбрана към 10 милиарда лева, ако не бяха съкровищните бонове, ако не беше вторият заем, ако не бяха благородните усилия на Спестовната каса, на Българската земеделска банка, на популярните банки, цифрите, които ще ви кажа, можеха всекиго да изплашат.

С двата заема и с боновете ние събрахме 30 милиарда лева. Влоговете от 19 милиарда лева в 1939 г. се увеличиха на 41 милиарда — това са нови 20 милиарда лева. Но нека да оставим влоговете настрана. Тяхното увеличение е отрадно явление; влоговете в спестовността растат, но всегаки растежът в този сектор не е упоредим на

увеличението на банкнотното обрщение. Но аз питам: ако тези 30 милиарда лева чрез двата заема и с боновете бяха изтеглени, не бяха иззети, ако те не бяха изиграли една валутно-политична роля по отношение на излишната покупателна сила и по отношение на многото пари на пазара, резултата знаете кой е. Ако тези 30 милиарда лева трябваше да се намерят на всяка цена за посрещане на разходите, вие вярвате ли, че аз можех, след като събрах за пет години от българския народ 70 милиарда лева данъци в повече, да кажа: ще дадеш и тези 30 милиарда, няма да ги взема под формата на заеми и бонове, а ще ги взема под формата на данъци? Решително не. Решително не, затуй защото във всяка област има граници, докъдето може безнаказано да се стигне. Големите, неочакваните скокове винаги са вредни. Следователно, ако не бяхме извадили от банкнотното обращение тези 30 милиарда лева по този начин, а бяхме ги получили по инфлационен път от Народната банка като аванси, можете ли да си представите къде щяхме да бъдем днес с 80—90 миларда лева банкнотно обращение? Тези господа, които се противопоставяха навремето и казваха: „Не бива да пущате съкровищни бонове, пущайте банкноти, то е по-лесно, то е по-проста работа", представяте ли си какъв щеше да бъде психологическият ефект, пък ако щете и материалният ефект от такова изпущане на банкнотното обращение?

Аз съм сигурен, че след получените резултати, и онези хора, които критикуваха тогава, сега разбират добре, че щяхме да направим най-голямата грешка, ако не бяхме минали по този път. Една Япония има пет пъти повече съкровищни бонове, отколкото банкноти, и там казват, че така трябва да бъде, че това е по-хубаво. У нас съкровищните бонове са едва половината от нашето банкнотно обращение, но всетаки те помогнаха. Двата заема и боновете заедно, както ви казах, дадоха грамадната сума от 30 милиарда лева, която иначе трябваше да търсим по друг път, чрез увеличение на банкнотното обращение, което щеше да има двойно отражение: първо, че 30 милиарда лева банкноти нямаше да бъдат изтеглени и, второ, че нови 30 милиарда лева банкноти трябваше да бъдат пуснати, за да бъдат задоволени държавните нужди.

Г-да народни представители! Искам да се спра с няколко думи върху онези принципи, на които е поставена нашата военна финансова политика, като за всеки един от тях кажа резултатите, недостатъците, дефектите, които сме констатирали при прилагането им досега, за да ги обмислите и вие и ги засегнете във вашата обективна критика, за да може след това да вземем необходимите мерки за отстраняването на дефектите. Тези принципи аз вече няколко пъти повтарям в годишните си изложения по бюджета

Първият от тези принципи е: с всички средства да засилим нашето производство, защото, особено през военно време, по-голямо ли е производството, и частното стопанство е по-здраво, и държавното стопанство е по-здраво. Изобщо военната мощ на всеки народ е по-голяма при засилено производство. (Ръкоплескания)

Направихме ли в туй отношение много нещо и какви резултати постигнахме? Може би кардиналния въпрос за глада от земя не сме разрешили, пък и той не може така лесно да се разреши, но аз смятам, че по отношение на средствата за трансформация на нашето земеделие ние направихме доста. За увеличението на добива от декар ние направихме не малко. Въпреки всички трудности, ние полагаме всички усилия, за да можем с торове и по други начини да увеличим този добив. Ще ви приведа само една цифра: след последната война ние имахме само 160.000 железни плугове, а сега имаме над 700.000. Това е една цифра, която показва, че действително напоследък в туй направление сме правили каквото можем да правим. Засиленото производство има връзка с нашия национален доход, с ценовата политика и т. н. и т. н.

Г-да народни представители! Аз все смятам, че ние сме на прав път. На прав път сме затуй, защото 500 години преди Христа един голям философ — Конфуций — е казал, че народ с просвета и с религия може да се създаде, обаче той може да се поддържа и да напредва с дух и с благосъстояние. Следователно всички грижи за увеличаване благосъстоянието на един народ са само от полза.

Ние трябва да продължим нашето старание още и в друго направление — да стигнем до едно максимално индустриализиране на нашето земеделие. Има видни стопановеди, които може би да се увличат, но които казват: индустриалният труд е четири пъти по-скъпо възнаграден, отколкото земеделският труд. Затова благосъстоянието в индустриалните страни е по-голямо и те са по-силни.

Може би през време на война да има известни отклонения, обаче в края на кращата си остава права мисълта, че колкото по-малко сурови земеделски произведения изнасяме, а повече обработени, толкова повече ние ще допринесем за увеличение благосъстоянието на народа ни и за парирването, за унищожаването на скритата селска безработица у нас. Кой каквото ще да приказва, но структурата на нашата земеделска страна е такава, че две трети от земеделските ни стопанства живеят с приходи от 20—30 декара. Може с положителност да се твърди, че у нас съществува скрита земеделска безработица, че приходът на две трети от нашите земеделски стопанства е останал много назад и че може да се направи още доста нещо в това направление.

Вторият принцип е: с една справедлива данъчна система да можем да съберем повече данъци, като разпределим данъчното бреме по-справедливо и като вардим оная максимална граница, до която можем да отидем, без да попречим на частната инициатива, без да почнем да сечем клона, на който седим. Съзнанието на българския народ да бъде полезен на държавата си в това направление аз не мога да откажа. Напротив, аз и тази година, както ще видите от данните за приключването на бюджета, съм длъжен от това място да изкажа на българския народ, в лицето на българския данъкоплатец, признателността си, че той изобщо се е отнасял със съзнание към нуждите на държавата и е изпълнявал лоялно и коректно своите задължения към нея („Браво!". Ръкоплескания), макар напоследък те да са малко засилени.

Но като казвам това, аз веднага трябва да ви кажа, че нашата данъчна система може да е опростена, може да ни дава бързо приходи, може да е много по-добра от тази, която беше до края на 1935 г., но, г-да, тя не е най-справедливата. За момента, когато е била изградена, може би тя да е била най-сполучлива. При днешната система за дребните съществувания не се прилага сложният процес на облагането. Затуй двете трети, ако не и по-голямата част от данъкоплатците плащат патент, определен чрез професионалните организации, и само една малка част плаща данък върху оборота. В момента не може да се поддържа вече, че едното или другото е най-справедливото. Тогава се смяташе, че малките съществувания печелят малко, че разноските за издирването на техните доходи няма да се покрият от постъпленията, и затова се казваше: нека им турим една форфетерна сума като патент; може да сбъркаме някъде, обаче то не играе голяма роля.

Сега не е така. Сега аз мога да кажа, че голяма част от малките съществувания печелят достатъчно и ние трябва да се замислим дали трябва да остане патентната система такава, каквато е, дали трябва да оставим хора, които изкарват по 1000—2000 лв. на ден, да плащат смешния патент от 2.000 лв. годишно и дали не е по-справедлива оборотната система — независимо от това кой печели повече и кой по-малко, държавата да вземе върху направения оборот един процент и да се свърши работата. Защото въпрос е дали сега големите печелят повече при днешната оскъдица на сурови материали и при този революционен закон, бих казал, който прокарахме през 1942 г., с който изменихме закона за данъка върху военновременните печалби и с чл. 1-а отидохме даже до конфискация, като изземваме до 90% от тия печалби.

Аз смятам, че би трябвало да потърсим и за патентното облагане, и за оборотното облагане една друга база, която също да не бъде много сложна, да не дава повод за дълго разтакане, защото времената са такива, че това, което се обложи, трябва веднага да се събере, да постъпи, за да се посрещат военните разходи. Могат безспорно да се направят корективи, които да ни дадат една по-справедлива данъчна система, да обхванат повече обекти и да ни дадат по-големи приходи.

Ами да говоря ли за черната борса и за верижната търговия, така много практикувани днес, които данъчната власт е почти в невъзможност да ги обложи, защото се вършат не от редовни търговци, а от търговци на крак, които обаче, печелят много повече от търговците, които са редовно зарегистрирани?

Следователно отиваме до мисълта, че щом като при реализирането на печалбите не може да се намери начин за облагането им, трябва да потърсим пласмента и него да обложим. Или пък ще трябва да минем предпазливо към друга една система — да има право данъчната власт, с оглед само на спазването на данъчните закони, да попита всеки, който си е увеличил материалното състояние: кажете разликата откъде се реализира, кога платихте данъка върху нея? Аз смятам, че доста обекти се измъкват вече от облагането, поради тези ненормални времена, в които живеем, поради военната конюнктура. Там трябва сериозно да спрем вниманието си, за да достигнем, както казах, до една по-справедлива данъчна система и до едни по-големи приходи. Нека се съгласим от друга страна, че може тези обекти да са изключение, но всетаки те дразнят социалното чувство. През време на военната конюнктура всички стават по-претенциозни, по-капризни и се дразнят и от най-малките провокации, от която и страна да идват те.

Искам да се спра — макар че и по-късно ще говоря за военновременните печалби — на данъка върху военновременните печалби, защото често слушам упрека: какво направихте, милиарди печалби се трупат, къде е резултатът, ето 1941 г. ни даде 280.000.000 лв., а 1942 г. може би ще ни даде 800.000.000 или 900.000.000 лв.!

Г-да! Аз разбирам смута на тези, които изказват това недоволство. Аз зная, че има извъртания, хитрувания, че се прибягва, до всичко, само и само да не се плати този данък върху военновременните печалби. На мене дори се казва: защо Вие толкова държите на този данък? Той не е фискален; постъпленията от него отиват в уравнителния фонд, от който ползата може да бъде по-голяма или по-малка, но ако това, което ние спечелим, остане в нашите предприятия, ще бъде по-добре, отколкото да го даваме в полза на уравнителния фонд. Г-да народни представители! Ние пожертвувахме този данък в полза на уравнителния фонд. Това беше една от най-големите жертви на финансовата ни политика. Ние обаче направихме това съзнателно, като казахме, че уравнителният фонд в ценовата ни политика ще изиграе такава благотворна роля, че тази жертва ще бъде по-малка от социалната полза, която се преследва.

На тези г-да аз бих отговорил, че не може да се поставя въпросът така, както те го поставят — че се губи стимулът за работа. Те казват: за какво да работим, когато държавата ни взема 90% от печалбата? Това е едно изключително положение през време на война; то в никой случай няма да остане за нормално време. Затуй аз спокойно бих могъл да им кажа: г-да, ако вие смятате, че няма защо да работите, защото ако спечелите над 300.000 лв., ще плащате данък върху военновременни печалби, аз бих ви казал, че колкото повече се стараете по-малко да платите, толкова повече вие рискувате да загубите повече от това, което искате да запазите. (Ръкоплескания) Аз смятам, че по-хубаво е, това, което се задържи, да бъде по-малко, но да бъде сигурно.

Аз бих отговорил на тези г-да още и следното: г-да, вие виждате отделните дървета, а не виждате гъстата гора. Защо? Защото българският народ от 1939 г. досега плати 70 милиарда лева повече данъци. Откъде идват те? Те идват от редовните търговци, те идват от редовните данъкоплатци. Вие загубвате из пред вид 70-те милиарда лева повече данъци, събрани от българското стопанство, от българските данъкоплатци за пет години. Този данък не се посреща много охотно, но аз питам: какво са тези 800.000.000 лв. данък спрямо милардите, които се печелят?

Щом така се поставя въпросът, ние, разбира се, ще вземем мерки. Ние няма да допуснем заобикаляния и хитрувания по данъка върху военновременните печалби. Не трябва да забравяме, че тези 800 милиона лева се взеха като данък върху свръхконюнктурните печалби, след като в петгодишния период сме събрали от българския народ 70 милиарда лева в повече преки и косвени данъци. Ние създадохме тоя данък, защото третият принцип на финансовата ни политика е: с всички средства да се мъчим да не стават лесни, провокиращи забогатявания, защото това дразни, разяжда народното единение, убива духа на мобилизираните.

В унисон с тези, които критикуват, че данъкът върху военновременните печалби не е дал достатъчни резултати, аз искам да изнеса някои заобикаляния, някои извъртания, които се правят само и само да не се плаща тоя данък, като за утешение служи това, че тоя данък не отива в фиска, а в уравнителния фонд.

Г-да народни представители!! На първо място стават големи заобикаляния с така наречената благотворителност. Може би някои от вас ще си спомнят, че в закона за данъка върху военновременните печалби беше определено, че за благотворителност ще могат да се признават само 2% от печалбата. Уважаемият г-н д-р Петър Шишков, с всичкото добро намерение каза в комисията, че правим антисоциална работа, че създаваме аморално положение, като ограничаваме хората, които искат да правят благотворителност, признавайки им само до 2% такива разходи. Той смяташе, че ако признаем повече от 2%, няма да се намалят постъпленията от данъка върху военновременните печалби. Обаче в същност какво излезе? Хора, които никой път не са мислили за благотворителност, се впуснаха в такава с явната цел всичко да похарчат, но да не дадат на държавата данък върху военновременните печалби, защото смятат, че е по-добре да направят разход за благотворителност, отколкото да дадат данък върху военновременните печалби. Аз не искам да се спирам повече на този въпрос, защото той е доста деликатен.

Ако взема да изброявам всички извъртания, хитрини и т. н. по прилагането на този закон, цял ден няма да ми е достатъчен. Ще се задоволя само с още 5—6 по-типични случаи, за да видите как се минира прилагането на този закон.

На първо място — валоризирането във връзка с първия заем за народната отбрана. След голямата война, при обезценка на лева 27 пъти, у нас стана един пропуск. Не се създаде закон, който да постави всички ценности на една база, да стане валоризиране, свеждане към една монетна единица, както направиха в Германия, Австрия, Унгария и навсякъде. Затуй у нас имахме едни объркани баланси, в които покрай златната стойност върви и книжната, пък и средна между златната и книжната; изчислява се книжна печалба по сегашната стойност на лева, а капиталът и инвестицията фигурират по златната стойност и т. н. Аз дадох възможност с закона за първия заем за народната отбрана, който иска да валоризира, да сведе баланса към сегашната стойност на лева, за да има по-голяма нагледност, по-голяма отчетност, да се получи по-нормална рентабилност. Другото не е в интерес и на самите предприятия, защото при 3.000.000 лв. капитал на едно предприятие, печалбата е 9.000.000 лв. В същност капиталът е 3.000.000 лв. в стари пари, а в сегашни пари е 90—100 милиона лева. Ето, казват: 300% печалба! Не зная защо не бях послушан тогава. Може би защото бяхме казали, че който валоризира, за разликата няма да плаща никакви данъци, но ще вземем от нея задължителните 20% за заема за народната отбрана. Но когато рентабилитетът играе важна роля за размера на данъка върху военновременните печалби, данъкът се взема в процент според рентабилитета на предприятието. Без валоризацията рентабилитетът ще бъде извънредно голям, а оттам и данъкът.

Второ. В акционерните дружества разхвърлят акциите на повече членове от семейството, за да не остане по-голям приход за всеки член от семейството и да не падне в облагане с по-голям процент, т. е. всеки член от семейството да има по-малък приход, за да бъде обложен с по-малък процент.

Трето. Създават роднински дружества „на едро" и „на дребно" за разхвърляне на печалбата, за да не се стига до голям размер на прихода и до по-голяма рентабилност.

В речта си по отговора на тронното слово, аз казах, че печалбите от черната борса не се облагат, понеже се смята, че са свързани с престъпления, за които трябва да се налага углавно наказание. Това е вече въпрос на закона за данъка върху военновременните печалби, който трябва час по-скоро да изменим. Административният съд, според мене, правилно го прилага, но ще трябва да внесем по-голяма целесъобразност.

Четвърто. При изменението на закона за данъка върху военновременните печали от 10 юли 1942 г. помните, че в чл. 1а за пръв път казахме: земеделците, за които полагаме и ще полагаме всички грижи, земеделците, които са най-големият процент от българския народ, нека платят и те нещо, щом имат доход над 300.000 лв. Остави се прилагането на чл. 1-а на агрономите, данъчната власт не взема участие. Приложи се по един, извинете, водевилен начин. Агрономите казват: в околията ми няма стопанство с повече от 300,000 лв. доход. Ама ние ви питаме да кажете от земеделските култури какво получава един земеделец, който може да има пенсия, може да има доходи и от лихви от влогове и пр. Защо рят: В околията ми няма земеделски стопанин, който да получава повече от 300.000 лв.

При две съседни околии, едната от които е по-плодородна от другата, за плодородната един агроном определил 300 лв. доход на декар, а за неплодородната друг агроном определил 4.600 лв. Аз разбирам 200—300—500 лв. разлика, но 4.300 лв. — това не мога да разбера! (Оживление) Къде е 300 лв., къде е 4.600 лв! Подобни несъстоятелни работи ни накараха да продължим отново срока и да поискаме едно по-смислено прилагане на закона, обаче резултатът от цяла България — аз се стеснявам да ви го кажа — е 2.200.000 лв. приход от всички земеделски стопани.

Ясно е, че докогато не турим в облагателните комисии един представител на данъчната власт, ние няма да имаме един горе-долу справедлив резултат. Не може при национален доход към 100 милиарда лева да се плащат само 2.200.000 лв. от земеделски стопани с доход над 300.000 лв.

Аз знам, че редица години земеделското производство трябваше да бъде насърчавано и освобождавано от данъци. То и сега, смея да го кажа, е в туй положение, но въведохме един малък коректив. Аз смятам, че него поне можем да го приложим разумно, защото вече не прилагаме принципа, че земеделското производство плаща данъците си чрез джиросването им на износителя, като пресмятаме данъците в покупните цени, тъй като за повечето артикули сме определили минимални цени и следователно не може да става никакво джиросване.

Пето — така наречените амортизационни фондове на предприятията. Ние създадохме едно много хубаво положение в закона от 10 юли 1942 г., според което инвестиции до 10—15% от печалбата остават необлагаеми. Трябва да ви кажа, че туй, което правим ние, го няма даже при най-строгата данъчна система в Германия, където гледат на предприятията като на държавни и казват: влагането в предприятието е от обществена полза; то ще ни трябва много повече след войната, няма да го бутаме, никакви данъци няма да му вземаме, стига да не се дава печалбата като дивиденти на акционерите за консумация. Обаче прилагането на закона става по такъв начин, че след войната ще се изправим при една опустошена не бих казал, но при една индустрия с похабен инвентар, без никакви приготвени средства за неговото подновяване. Нека под държавен контрол да се направи необходимото. Аз разбирам обществения интерес в случая, но като вземаме мерки да не се раздават по-големи печалби, нека се отделя и за влагане в предприятието. То е от обществена полза. То ще ни бъде може би още по-нужно след войната. Под държавен контрол нека отделните средства се държат в една блокирана сметка, в един фонд, за да изиграят по-голяма рол, отколкото да ги оставим да се пропилеят безразборно.

Може би някои положения от първия закон се приложиха дефектно, използуваха се. Много предприятия, които имаха над 300.000 лв. доход, останаха необложени поради раздробяването на дохода и т. н.

Аз казах, че нямам възможност сега да изброя всички начини на заобикаляне закона и затова спирам. Разчитам на г-да оратори, които ще вземат думата по бюджетопроекта, да допълнят, за да намерим едно разрешение, с което действително да станат невъзможни тия работи прилагането на закона да се осмисли и да имаме и социално, и фискално резултата, който очакваме от него.

Четвъртият принцип на нашата финансова политика е: чрез диференцирана данъчна система да облагаме разходите за луксозни предмети, за да ги направим почти невъзможни, тъй като са неетични, несоциални, дразнят през време на войната, когато големите маси от народа изнемогват, а гледат, че някои пилеят пари за луксозни предмети. Аз знам, че има и друго мнение. Аз знам, че някои поддържат: за да се изкарат паричните средства, за да не стоят приспани банкнотите, нека бъдат похарчени за лукс. Но това важи за по-големите държави, където хората не се следят и не се познават. За там може би това да е право, но у нас, една малка държава, където всички се знаят отблизо и се познават, разходите за лукс дразнят и аз смятам, че с още по-голяма строгост ще трябва да следваме тая политика, която сме следвали досега.

Петият принцип е да вземем всички мерки срещу всяка поява на инфлация, неизбежен спътник, както видяхме, на военната конюнктура във всички страни. В туй отношение аз смятам, че се вземаха и с закон, и технически възможните мерки. И както ще видим, слава Богу, ние имаме едно сравнително по-малко банкнотно обращение. Обаче няма страна, която да е намерила начин да избегне съвършено тезоризацията на банкнотите, което идва не толкова от големите разходи. Ако е въпрос за това, ние можем смело да кажем, че ние дефицитерни бюджети от началото на войната досега нямаме и чрез нашата бюджетна политика събираме повече банкноти, отколкото пущаме. Нещо повече — ние изплатихме на Народната банка даже 600-те милиона лева бонове, които бяхме заварили отпреди военното време. Но, както казах, на пазара благата намаляват и всяко благо се обръща в банкноти. Тия банкноти не остават приспани, както казват някои. За даден момент те са може би приспани, обаче техните притежатели очакват всеки момент да намерят нещо на бяла или черна борса да го купят. И пак трябва да бъдем благодарни, щом можем да направим констатацията, че от 1938 г. досега, вън от изтеглените 30.000.000.000 лв. с боновете и двата заема, имаме увеличение на нашата спестовност с 20 милиарда лева до края на 1942 г. и през

1943 г. имаме също увеличение с 3 милиарда лева. Впрочем на тоя въпрос аз ще се спра малко по-късно и по-подробно.

Шестият принцип е: координирано съдействие между нашата стопанска политика и нашата финансова политика, така че докато стопанската политика организира, регулира, направлява производството, иска да спре качването на цените и да ни даде правилно разпределение, финансовата политика пък да организира паричния пазар, да го снабди с повече парични средства, да ги насочи към кредитните институти и оттам при нужда да ги използуваме за финансиране на военните нужди на държавата. В това отношение се прави всичко възможно. Аз трябва да ви кажа, че финансовата политика по отношение на образуването на цените остана от началото на войната досега последователна. Вие знаете, че на 1 май 1940 г. прокарахме в закона за данъка върху приходите чл. 52-г, според който държавата отсега нататък не ще преките данъци да се калкулират, да се джиросват на консуматора, защото държавата не иска да съдействува за увеличаване на скъпотията. Данъците върху занаятията и върху общия доход, които са съществували до 1 май 1940 г., могат да бъдат калкулирани в цените, обаче увеличенията на данъците след това, които имат за цел само изземване от данъкоплатеца излишъка от неговата печалба, не могат, под страх на углавна отговорност, да се калкулират в цените и да се джиросват върху консуматора, защото, ако се калкулират, то значи държавата да съдействува за увеличаване на скъпотията. Направихме едно отклонение, като за два обекта само допуснахме увеличение на косвения данък — за алкохола и за цигарите — обаче аз смятам, че сме даже доста назад. Въпреки всичко, алкохолът и цигарите не са предмети от първа необходимост, а от друга страна те са най-евтини у нас в сравнение с всички други страни. От монопола на тютюна и на цигарите наши съседи покриваха две трети от бюджетите си. Ние сме получили 4 милиарда или 4 милиарда и половина от алкохола и от цигарите при един бюджет 30 милиарда лева. Виждате колко назад сме останали.

Но тук трябва с две думи да се спра на някои прояви, които трябва да престанат. Желанието да се работи по-малко, желанието за лесни печалби, нагонът за безразборна, безсистемна консумация нищо добро не могат да ни докарат. С всички средства трябва да се борим против тия пакостни за военното време прояви. Стопанската политика ще прави всичко възможно в туй направление, а финансовата политика ще дава всичкото си съдействие. Обаче тия прояви, ако не могат да изчезнат съвсем, трябва да се намалят до минимум.

Седмият принцип е: направляването на националния ни доход в такава насока, щото да отговаря най-добре на нуждите, които се налагат в момента от военното време. Аз няма да скрия, че в това отношение на нас ни предстои да направим доста нещо. На респективното място ще се спра на тоя въпрос, за да видите, че действително сме извървели част от пътя, обаче ни остава още доста нещо да правим в това направление. Ние имаме всичките възможности, при една по-голяма дисциплина, при едно по-голямо съзнание, да го направим.

Г-да народни представители! Хубав парламентарен ред е заведен, при правене на изложение по бюджетопроекта финансовият министър да се отчете за изтеклото бюджетно упражнение и да даде общо изложение за стопанското и финансово положение, вътрешно и външно. В туй отношение сме възпрепятствувани тая година, защото, както споменах вече, има причини и съображения, за които вие се досещате, поради което не можем да говорим открито, пък и сведенията, с които разполагаме за стопанското и финансовото положение на другите страни, са много оскъдни. При все това аз ще се постарая само в няколко минути да ви съобщя този материал, който съм могъл да събера и който може да ви бъде направен известен.

Общото стопанско и финансово положение на България през 1943 г. се намира под знака на изтощителната световна война, която бушува вече повече от 4 години и която подронва стопанството и финансите и на непряко участвуващите във войната държави.

Главната грижа на българското правителство и през 1943 г. е била да запази армията силна и стопанството здраво.

Въоръжаването и поддържането на по-значителни войскови части е свързано неизбежно с големи разходи, които все повече и повече отежняват държавния бюджет. Това и не може да бъде другояче в сегашно време.

Засилването на производството и на вноса е непреставаща грижа на правителството. Чрез упорит труд и с Божия воля хлябът, най-важната храна на българина, е осигурен. Вземат се мерки да се осигури българският народ и откъм мазнини. Свиневъдството и маслодайните култури ще се насърчат още повече.

Облеклото и обущата идват веднага след храната. И тук българското правителство положи максимални усилия, за да бъдат задоволени най-насъщните нужди. Така тази година се внесоха от Италия и раздадоха на селското население значителни количества памучни тъкани. Ако не беше капитулацията на Италия, изпълнението на договора, който беше сключен, щеше да даде възможност да се направи много повече в това отношение. Вносът и производството на обувки с дървени и дори кожени подметки се засили. Събраното от населението тази година по-голямо количество вълна ще спомогне и за снабдяването на населението с горни дрехи. Нуждите на населението обаче са големи и за в бъдеще ще трябва все повече и повече да разчитаме на собственото си производство. Ето защо влакнодайните култури ще трябва също да се засилят, а кожите да се употребяват предимно за обувни материали.

Земеделското производство след 3 последователни неурожайни години за пръв път бе, общо взето, добро. Така, реколтата на зърнени храни бе много добра, с изключение на царевицата, която пострада от сушата. По-слаба бе също така реколтата на маслодайните семена и памука. Плодовете и картофите дадоха тази година също обилна реколта. Добивът на фуражни храни е добър, което ще спомогне и за засилване на скотовъдството.

Индустриалното производство обаче показва и през 1943 г. известно намаление, главно поради липса на сурови материали и напоследък — на работна ръка. Ако вземем база 11 за 1935 г., то индексите на индустриалното производство са: за 1939 г. — 164, за 1940 г. — 183, за 1941 г. — 194, за 1942 г. — 183, за 1943 г. — 148. Най-голямо намаление има в преработката на храни, докато в производството на потребителни блага се забелязва значително съживяване, което се дължи на обстоятелството, че много суровини, вместо да се изнасят, се преработват у нас и се експортират като фабрикати или полуфабрикати: плодове, кожи, дървен материал, руди и др.

Най-голямо влияние е оказала войната върху вътрешната търговия, в която нахлуха много нови и случайни хора, алчни за бързо и лесно забогатяване. Не само причиненото от войната намаление на щоковете предизвиква покачване на цените на стоките, но и увеличението на посредниците засили това покачване. Общо взето, вътрешната търговия показва намален щоков оборот при нарастнали цени. Все пак през тази година се очаква да се получат по-добри резултати по отношение на вътрешната търговия вследствие учредяването на Върховното комисарство по военновременното стопанство, което координира всички служби по прехраната и вътрешната размяна. Независимо от това относително добрата зърнена реколта не може да не окаже своето въздействие върху така наречените цени на черната борса на някои земеделски произведения, като ги сведе на едно много по-ниско равнище в сравнение с миналата година.

Външната търговия е засилила тенденцията на разширяване и през 1943 година. Следната таблица ни дава картината на това разширение: направеният износ и внос през първите 8 месеца на 1941, 1942 и 1943 г. показва увеличение по стойност и по количество. За да не ви изброявам цифрите за трите години, ще ви кажа само тези за 1941 г. в сравнение цифрите за 1943 г. Износът през 1941 г. от 277.121 тона за 4.770.000.000 лв. се е качил през 1943 г. на 418.297 тона за 10.185.000.000 лв., или е удвоен. При вноса увеличението е само с 50%. Така, вносът от 303.736 тона за 6.356.000.000 лв. през 1941 г. се е качил през 1943 г. само на 409.909 тона за 9.663.000.000 лв. Тези цифри ясно ни показват тенденцията на увеличение на външната ни търговия както по обем, така и по стойност. Много естествено е, че има размествания в отделните вносни или износни артикули, което се дължи на ред обективни причини или на такива, предизвикани от военновременната обстановка

Износът на повечето от нашите артикули се е увеличил, с изключение на кожите, скотовъдните продукти и на някои храни. Увеличение има обаче в износа на царевица и боб. Голямо увеличение показва износът на руди, пулпове и ракии. Износът на вино обаче е спаднал. Все пак първо място в нашия износ държи суровият тютюн — към 40% от целия износ. Изнесеното през 1943 г. количество е с 50% по-голямо от миналата година. Напротив износът на цигари е чувствително спаднал. Износ на зърнени храни не само че не сме имали, но, както знаете, временно трябваше да внесем от Германия 40.000 тона ръж и ечемик, за да се изхраним.

Обемът на вноса ни през 1943 г. е претърпял по-малки изменения. Има увеличение във вноса главно на сол, хартия и дърво за мобили. Спаднал е вносът на желязо, петролни продукти, машини, автомобили, инвестиционни съоръжения и др.

Така, съставът на нашия внос е претърпял през последните години значителни промени. Суровите материали, които през 1937 г. съставляваха 42% от нашия внос, сега, през 1943 г., са само 17%; инвестиционните блага от 38% през 1937 г. са спаднали на 33% през 1943 г.; потребителните блага от 20% през 1937 г. са се увеличили на 50% през 1943 г.

Прави впечатление, че само за осем месеца от 1943 г. са похарчени близо половин милиард лева свободни валути за доставки на сурови материали срещу само 150 милиона лева за цялата 1942 г. Във вноса на тъй необходимите за стопанството ни сурови материали вносните централи „Българска търговия“ и „Българска промишленост“ проявиха през 1943 г. още по-голяма дейност. Те успяха през 1943 г. да доставят големи количества текстилни материали и обезпечиха страната със сол. Чрез тях се внесоха също и известни количества обуща, гьон, каиши, захар, калай и много други ценни стоки.

Тук му е мястото подчертано да отбележа, че координираната дейност между общата ни стопанска политика и финансовата ни политика през 1943 г. е значително засилена. Ние имаме вече към 1 милиард и половина лева опростени мита — внесени без мита артикули от масово употребление — за да се съдействува за намалението на цените. Както ще видим при отчета за банковото дело, кредитите от Банка „Български кредит“ са стигнали вече близо до 9 милиарда лева за двете централи „Българска търговия“ и „Българска промишленост“. И най-подир ние имаме и едно по-голямо засилване на уравнителния фонд. Както ви казах, минимум 800—900 милиона лева ще постъпят в тоя фонд, от данък върху военновременните печалби с тенденция, при едно подобрение, да се стигне до 1 милиард и половина.

Трябва да се отбележи, че цените на вносните стоки и през 1943 г. бяха над нивото на цените на изнасяните от нас стоки.

И през 1943 г. главният ни износ е бил насочен към Германия, а също така и вносът ни се прави до голяма степен от тази страна. През 1943 г. ще имаме едно по-подчертано сътрудничество с Германия по отношение на външната ни търговия, като се има пред вид, че вследствие на военните събития в Италия тази страна загуба, поне временно, голямото си значение като важен външнотърговски контрагент на България в ония размери, в които участвуваше досега. Търговията ни с Румъния, Турция, Швейцария и особено с Унгария се развива добре. Последната страна добива все по-голямо значение като транзитен център.

Пари и кредит. Паричното обращение у нас показва увеличение. Все пак през последната година нарастването на банкнотното обращение е сравнително по-слабо — около 20% — докато в някои други страни то е към 50%: Германия, Бохемия, Франция, Румъния, Съединените щати и др. Причини за увеличение на паричното обращение у нас са: разширение на територията, увеличение на населението, нарастване на клиринговите авоари, по-бавната парична циркулация, задържане на по-големи парични суми в населението и в мобилизираните, тезоризация, покачването на цените и една типична българска причина: дефлационистичната политика, която води България преди войната и която сведе банкнотното ни обращение за периода 1928—1937 г. почти наполовина, докато през същото време банкнотното обращение в другите страни се увеличаваше. Следователно избухването на новата война завари България с едно недостатъчно банкнотно обращение от около 600 лв. на глава, или 30 швейцарски франка, докато в Румъния са се падали по 73 швейцарски франка на глава. И днес дори, когато нашето банкнотно обращение се е увеличило към пет пъти спрямо това, което беше през 1939 г., когато избухна войната, ние стоим на последно място, със само 133 швейцарски франка на глава, следвани от Румъния и Турция, в които се падат по 150 швейцарски франка банкноти на глава: Германия — 572 швейцарски франка, Швейцария — 662 швейцарски франка, Англия — 373 швейцарски франка и т. н. Разбира се, че ние не можем да правим едно абсолютно изолирано сравнение само на базата на швейцарския франк, без да държим сметка за нивото на скъпотията и за нашето богатство. Но въпреки всичко, пак България е на последно място по отношение на банкнотното обращение.

За задържане на банкнотното обращение у нас се взеха през 1943 г. редица мерки от стопански и финансов характер. Спиране нарастването на клиринговите авоари и на покачването на цените са мерки от чисто стопанско естество, без които задържането на банкотното обращение само чрез финансови мероприятия за по-дълго време е невъзможно. Взетите мерки от финансов характер бяха много и съгласувани, а именно: насърчи се пласментът на съкровищните бонове, носещи 3% годишна лихва, емитира се 5% народен заем след първия заем за народната отбрана, изтеглиха се от обращение банкнотите от 5.000 лв. и 1.000 лв., които освен че дадоха една доста значителна сума в намаление банкнотното обращение, понеже банкноти от 5.000 лв. не пуснахме наново, но пресякоха пътя за улесняване черната борса и за излизането на банкнотите през нашите граници, понеже сме на такова място, на кръстопът, през което при пътуването много лесно става изнасяне на нашите банкноти във всички съседни страни. Тази последна обмяна, която имаше за цел, между другото, да видим каква част от банкнотите са в услуга на нашето народно стопанство, подкрепи тази наша мисъл. Ако въпреки това и тази година банкнотното обращение показва известно увеличение, то се дължи предимно на по-високите цени на стоките и на бързото прибиране и заплащане на новата и обилна зърнена реколта и на другите земеделски продукти от Дирекцията на храноизноса. След продажбите парите, с които са заплатени тези стоки, ще постъпят обратно в банките. Винаги през месеците декември и януари се намираме в едно сезонно увеличение на банкнотното обращение, което след това намалява, от осребряването на щоковете на монополните артикули в Дирекцията на храноизноса. Повтарям, че финансовата политика, бюджетите на държавата не са допринесли с нищо за увеличаване на банкнотното обращение, защото, кога с по-малки, кога с по-големи суми, бюджетите са приключвали все с излишъци, следователно сме прибирали повече банкноти, отколкото сме пущали в обращение.

Положението на банките в страната продължава да е доста ликвидно. Влоговете са се увеличили и достигнали близо 40 милиарда лева, от около 19 милиарда при избухването на войната. Това нарастване, колкото и да е голямо, не е пропорционално на увеличеното банкнотно обращение, което е много по-голямо. За същото време пласментите на банките са нарастнали от 16 на 37 милиарда лева, и то главно на Банка „Български кредит", стигащи вече до 9 милиарда лева, както казах, за финансирането на централите „Българска търговия" и „Българска промишленост".

Липсата на стоки, на сурови материали и на нови инвестиции ограничава търсенето на капитали. Лихвата през 1943 г. не показва никакво изменение. Сконтото на Българската народна банка си остава 5%. Влоговите лихви при частните банки са се движили между 3%, и 4½%, а дебиторната лихва — между 7% и 8%. Политиката на евтина лихва и на ниски цени е от голямо значение за военното финансиране, което е свързано с големи заеми и големи покупки.

Влоговете без предепозиранията и пласментите, главно на Спестовната каса и в Земеделската банка се разпределят, както следва: Българската земеделска и кооперативна банка, държаща първо място, от 6.200.000.000 лв. през 1939 г., през 1943 г. е удвоила влоговете си — стигнали са 13.600.000.000 лв.; всички частни банки от 3.700.000.000 лв. през 1939 г. са удвоили влоговете си на 7.500.000.000 лв. през 1943 г.; Пощенската спестовна каса от 3.400.000.000 лв. през 1939 г. е надхвърлила през 1943 г. 8.000.000.000 лв. — най-пригодният апарат за събиране на дребните спестявания; популярните банки и централа „Напред" от 3.800.000.000 лв. през 1939 г. са удвоили влоговете си на 7.600.000.000 лв. през 1943 г.; Българската народна банка — главно излишъците на частните банки със сумите на държавното съкровище, което за щастие от две-три години е винаги кредитор на Народната банка, от 1.100.000.000 лв. през 1939 г. е увеличила влоговете си на 10.700.000.000 лв. през 1943 г., от които към 9 милиарда лева са суми на съкровището.

Изводите от горната таблица са: влоговете и пласментите за времето от 1939 г. до 1943 г. са се повече от удвоили, най-много са се увеличили влоговете при частните банки; почти половината от всичките влогове и пласменти са съсредоточени при Българската земеделска и кооперативна банка и популярните банки; Народната банка се е ориентирала все повече като касиер и главен кредитор на държавата.

Държавните финанси са имали през текущата година двояката задача: от една страна да намерят необходимите средства за покриване на увеличилите се държавни разходи, а от друга страна — да изчерпват от пазара създадената от увеличените разходи прекомерна покупателна сила. Тъй като нарастването на разходите иде предимно за сметка на настъпилото общо покачване на цените от 1941 г. насам, проблемът за задържането на цените е от първостепенно значение. Разрешаването на тоя тъй важен проблем е преди всичко стопанска задача и се свежда от една страна да се увеличи производството, от друга — да се намали търсенето чрез степенувана и разумно дирижирана консумация. Финансовите мерки в областта на цените имат по-второстепенен и по-временен характер. Затова днес в Германия продоволствените купони, които са едно стопанско мероприятие, имат по-голямо значение от парите, които са финансово средство.

Увеличението на приходите и разходите е вървяло, както следва: държавният бюджет през 1939 г. има приходи 6.336.000.000 лв., разходи 5.311.000.000 лв., през 1941 г. той нараства на приходи 13.000.000.000 лв., разходи 10.000.000.000 лв. — ще казвам кръгло, само в милиарди — за да дойде през 1943 г. на приходи 35.000.000.000 лв. и разходи 24.000.000.000 лв. Обаче до края на годината вероятно разходите ще бъдат упражнени, разбира се, с известен процент икономии, както по редовния, така и по двата допълнителни бюджети.

Както казахме, една значителна част от това голямо увеличение на разходите се дължи на поскъпването на материалите и услугите, особено през настоящата година. Най-силно са нараснали разходите на Министерството на войната и Министерството на вътрешните работи — на последното близо шест пъти по отношение на 1939 г. — като не се вземат пред вид извънбюджетните им разходи по кредити за повече от три години.

Аз ще ви моля да ми позволите да не ви съобщавам тук цифрите за кредитните доставки за повече от три години, как са се реализирали, колко от тях са платени, колко са постъпили и кога ще постъпят останалите и колко пък от издадените бонове сме изплатили. Това, по понятни причини, ще направя в бюджетарната комисия, където може на всички да стане известно и да станат нужните разисквания; обаче тук това е неудобно.

Разходите на Министерството на земеделието са нарастнали четири пъти. Чувствително са се увеличили разходите по фондовете. Бюджетът на Главната дирекция на строежите във връзка с построяването на линии и пътища, свързващи ни с новите земи, от 1.000.000.000 лв. се увеличава на 5—6 милиарда лева.

Държавните приходи, разпределени за периода 1939—1943 г., според източника, се увеличават както следва: цифрите за 1943 г. са: за първите 9 месеца от годината — преки данъци от 468.000.000 лв. през 1939 г. на 2.264.000.000 лв. през 1943 г. — увеличение 5 пъти; мита и такси от 983.000.000 лв. през 1939 г. на 2.048.000.000 лв. през 1943 г. — увеличение два пъти; акцизи от 1.252.000.000 лв. на 5.074.000.000 лв. — увеличение четири пъти; гербов налог от 371.000.000 лв. през 1939 г. на 886.000.000 лв. през 1943 г. — почти утроен; държавни привилегии от 110.000.000 лв. на 458.000.000 лв. през 1943 г. и т. н.

От горната таблица изводите са: до миналата година най-силно са се увеличили постъпленията от преките данъци, които през настоящата година показват известно отслабване, поради грамадното намаление в постъпленията от еврейските данъци; постъпленията от акцизите постепеннно се увеличават и за първите девет месеца на настоящата година са дали над 5 милиарда лева; послабо е увеличението в постъпленията от митата; приходите от железниците са без увеличение, като при едно по-точно държане сметка за амортизациите може би ще излезе, че експлоатацията на железниците е даже в загуба. Въпреки нарастналите приходи от данъци, те не са достатъчни да посрещнат нарастналите бюджетни разходи и са необходими повече заеми за тяхното покриване. Вече и ние не сме далече от границата на покриване на държавните разходи с 50% данъци и 50% заеми, която граница обаче не бива да прескочим, ако искаме да запазим и в бъдеще държавните си финанси здрави. В това отношение събраната вече чрез заеми резерва от около десетина милиарда лева е знак на предвидливост и гаранция за запазването в равновесие на държавния бюджет в случай на непредвидени нужди. Тя е много малка, но всетаки е една резерва, която може да ни помогне на първо време, докато организираме други постъпления. Общо през първите девет месеца на настоящата година са събрани от данъци, от приходи по железниците и от заеми, включая постъпленията срещу 3% боновете, една сума от кръгло 40 милиарда лева. На-

среща са били изразходвани в рамките на бюджета, включително и железниците, само 26 милиарда лева, която сума по всяка вероятност ще нарастне до края на годината към 30 милиарда лева.

Действително направените разходи по редовния и допълнителните бюджети на държавата и на Главната дирекция на железниците и пристанищата са били както следва: 1939 г. — 9.100.000.000 лв., 1940 г. — 10.600.000.000 лв., 1941 г. — 19.200.000.000 лв., 1942 г. — 27.400.000.000 лв. и за девет месеца от 1943 г. — 28.400.000.000 лв.; или всичко 94.700.000.000 лв. за пет години, която сума сигурно ще надхвърли 100 милиарда до края на годината.

За същото време по фондовите бюджети са били изразходвани общо 27.0000.000.000 лв.

Явно е, че покриването на такива големи разходи бе невъзможно само чрез данъци, затова се прибягна и до заеми. Така дългът на държавата е нарастнал от кръгло 22 милиарда лева през 1938 г. на кръгло 53 милиарда лева на 30 септември 1943 г. Ако спаднем сумата, която имаме като резерв в Народната банка, 10 милиарда лева, дългът ще нарастне от 22 милиарда лева на 42 милиарда лева, което показва, че досега по-голямата част от големите военновременни разходи са били покривани чрез редовни приходи. Всяко по-нататъшно по-голямо напрежение на бюджета значи все повече и повече прибягване до заеми, тъй като редовните приходи не могат да растат успоредно с увеличаващите се разходи.

Ще трябва на всяка цена да ограничим разходите на държавата, не само защото се увеличават задълженията на държавата, но и защото във връзка с изплащането на държавните разходи се пускат все повече и повече пари на пазара, срещу които няма достатъчно стоки, вследствие на което при свободното търсене и предлагане цените на стоките и услугите постоянно се покачват.

Ние сме събирали винаги повече банкноти, отколкото сме пущали. Но ако можехме още да ограничим разходите, за да съберем още повече банкноти, отколкото пущаме, това ще бъде един ценен принос и в полза на ценовата политика, и в полза на банкнотното ни обръщение, от психологическо и материално гледище.

Аз няма да ви отрупвам по-нататък с много цифри, защото е отегчително. Искам тук, когато говоря за държавните финанси, да подчертая, че нашите държавни финанси са се базирали досега главно на българския труд и на българската спестовност, на които ще се спра по-нататък, в заключението си, малко повече. Ние сме правили резерви чрез заеми и чрез съкровищни бонове. Ние сме се мъчили дотолкова, доколкото нашият национален труд помага, да можем да покрием бюджетите си, т. е. да се простираме дотолкова, доколкото стопанските сили на нашата страна са позволявали. И действително, колкото и да ми е неудобно да кажа това, вие от самите цифри ще видите, че ние сме имали известен успех в туй направление.

Новият бюджет, който ви е раздаден, виждате, че от 21 милиарда лева отскача на 24 милиарда и 600 милиона лева кръгло, или има едно увеличение от 3 милиарда лева и нещо, което действително не беше много лесно да се достигне, защото представените искания от министерствата възлизаха на 36 милиарда лева. След дълги обмисляния и разсъждения с моите колеги, на които изказвам благодарността си, че се поставиха в моето положение, можахме да намалим исканията на 24 милиарда и 600 милиона лева. Разбира се, че това е редовният бюджет. Никъде, в никоя страна вече извънредните разходи не ги месят с редовния бюджет. Може би вие сте забелязали, че въобще извънредните бюджети в парламентарните страни не минават през парламента. Даже преди 3—4 дни телеграфната агенция донесе съобщението, че в Словашко и за редовния бюджет решили, всичко, каквото има да се говори, да се говори между 4 стени, в комисиите, а след това бюджетът да се внесе и само да се гласува в парламента. Нямаме причини да отиваме дотам, но ако в известно отношение вземам предпазителни мерки, аз вярвам, ще ме разберете, че това в момента е необходимо.

Към тези 25 милиарда лева близо редовен бюджет, имаме 10 милиарда лева близо фондов бюджет и 5 милиарда и 940 милиона лева бюджет на железниците. Така че трите бюджета заедно, тъй както са внесени, стигат сумата 40 милиарда лева. Ще има ли нужда от извънреден бюджет за военни разходи — кога и колко — това става една въпросителна и една голяма грижа и тежест за финансовия министър. Той винаги трябва да живее под гнета на тази грижа, да бъде готов винаги да се справи с извънредните разходи, ако те се наложат през течение на годината.

Новият бюджет. Основното начало, което лежи в изработването на бюджета на държавата за 1944 г., е разходите да се задържат в старите рамки, да не се увеличава броят на чиновниците и да не се предприемат нови задачи, създаващи нови разходи.

Г-да народни представители! Ще ме извините, може това да не се харесва някому, но аз ви казвам, че всички трябва да бъдем доволни, че не само посрещнахме военните разходи, че не само направихме твърде много за производството, но направихме и не малко за строежите, като развихме една строителна политика, каквато никога досега, от съществуването на България, не е била развивана. Ние направихме толкова разходи за благоустройството, за културата и за социални нужди, колкото никой друг път не са били правени. Но ако ни се наложи, може би ще поограничим малко разходите и за материалната култура, и за духовната култура, за да дадем преднина на други по-належащи разходи, защото — правилна беше квалификацията на един от ораторите миналата година — не бива да заприличваме на къща, на която наводнението подбива основите, а ние се мъчим да окачваме картини и да купуваме скъпи мобили. Слава Богу не сме достигнали дотам, но ако това се наложи, с всичкото съзнание ще трябва да го направим.

Чиновническият въпрос. Той е един от най-болните и по него ще се спра допълнително, защото казаното от мен по този въпрос в речта ми по отговора на тронното слово изглежда, че не е било твърде добре разбрано.

Броят на чиновниците се е увеличил от 104.360 през 1938 г. на 172.838 през 1943 г. Това увеличение се дължи не само на разширението на територията на царството, на големия процент мобилизирани чиновници, но и на значителното увеличение на стопанските функции на държавата. Ние имаме премного чиновници. Единственото разрешение на въпроса е да заменим количеството чрез качеството. Тогава ще имаме по-малко, но по-добре платени чиновници. Подобрение материалното положение на чиновниците не може да се постигне само по пътя на по-големите заплати, ако не им се подобри реалната плата чрез снабдяване с продукти на ниски цени. В това направление правителството ще насочи своите грижи. Чиновническите кооперации, които ще снабдяват чиновниците със стоки от първа необходимост по нормални цени, са на осъществяване. Материалното положение на чиновниците ще бъде подобрено, но и те ще трябва да увеличат своята работоспособност и родолюбива служба. Когато ще дойда по-нататък по този пункт, аз ще предложа на вашето одобрение 6 мерки, възприети от Министерския съвет, по които ще моля да чуя вашето мнение, когато се изказвате по бюджета, за да ги приложа веднага, след като се приключат дебатите по бюджета.

Веществените разходи ще трябва също да се ограничат до възможния минимум. Нови задачи трябва да се отбягват, а старите да се степенуват и само най-неотложното да се извършва, и то по възможния най-икономичен начин. Чисто консумативните нужди на държавата, които във връзка с военното положение непрестанно растат, трябва непременно да се ограничат, за да останат свободни средства не само за поддържане, но и за засилване на производството в страната. Чрез засилено производство и внос, както и чрез регламентирана консумация, ние ще се стремим да поддържаме устойчиви и справедливи цени, които да не смущават пазара, нито да спъват производството. Ние ще продължим също грижите си за съгласуването на всички производителни сили в страната, давайки възможност на частната инициатива да подпомага усилията на държавата и на народното стопанство срещу полагащо й се възнаграждение. Но ние ще бъдем безмилостни към всички онези, които използват създадените от войната трудности, за да трупат лесни и големи богатства от залъка на народа.

Новият бюджетопроект на държавата за 1944 г. възлиза на 24.647.700.000 лв., този на фондовете — на 10 милиарда лева, а този на Главната дирекция на железниците — на 5.940.000.000 лв.; или общо трите бюджета възлизат, както споменах, на кръгло 40 милиарда лева.

Позволете ми, г-да народни представители, колкото това и да е уморително за вас — все смятам, че то ще представлява интерес — в няколко думи само да ви предам оскъдните сведения, с които разполагам за външното стопанско и финансово положение. И да исках даже да ви дам по-подробни сведения, не мога, защото, както казах, освен от печата на три неутрални страни, от никъде другаде не може да се добият никакви сведения. Всетаки една малка ориентировка получаваме от Швейцария, Швеция, Португалия и главно от Банката за международни плащания в Базел.

Годината, която си отива, бе една от най-тежките за воюващите държави. Понесените от двата воюващи лагера човешки и материални жертви са извънредно големи. Стопанското и финансовото напрежение е достигнало крайния си предел. Тоталната война е довела във всички големи държави до едно почти пълно подчинение на стопанството в услуга на войната. В Англия, дори и в Съединените щати, намесата на държавата в стопанския живот също от ден на ден се увеличава. Така, в Съединените щати не само целият морски транспорт се намира под пълна контрола на държавата, но и самото индустриално производство е поставено вече в пълна услуга на въоръжението. Производството на автомобили за частни нужди, радиоапарати, хладилници и пр. е почти напълно спряно, въпреки че забогатялото работничество е засилило търсенето им.

Големите военни разходи се отразяват във всички воюващи и засегнати от войната държави — нарастване на бюджетите, увеличение на данъците, предимно косвените; увеличение на държавните заеми и стремглавото покачване на държавните дългове; намаление на благата, спадане на външната търговия, покачване на цените, увеличение на паричното обращение. Ето данните, с които може да се характеризира стопанското и финансовото положение във всички страни.

За съжаление, не всички данни са публикувани, а и тия, които се публикуват, не всякога са пълни; най-после принудителните курсове на повечето валути правят сравненията трудни. Все пак цифрите, с които разполагаме и които са дадени в печатното изложение, са доста красноречиви и поучителни.

Ако се държи сметка за индекса на поскъпването в Германия, който е незначителен — към 10% — и този в Съединените щати — 45%, материалната мощ на Германия се доближава значително до тая на Съединените щати.

Най-голямо напрежение е показала Япония, чийто мирновременен бюджет се е увеличил двадесет пъти, следвана от Германия и Съединените щати, чиито мирновременни бюджети са се увеличили 14, респективно 13, пъти, следва Италия с 7.5 пъти, Англия с 4 и Франция с 3 пъти, България малко повече от 3 пъти, а Швейцария малко по-малко от 3 пъти. Най-много са се увеличили дълговете на Финландия — 7 пъти, на Германия — 4 пъти, на Съединените щати — 3·5 пъти, на Япония — 3 пъти, на Англия —

2 пъти, на България по-малко от 2 пъти, на Швейцария — точно 2 пъти.

На глава от населението се пада дълг в края на 1942 г. в швейцарски франка, като следва: Англия — 6.769 шв. фр., Съединените щати — 4.756 шв. фр., Германия — 3.488 шв. фр., Франция — 2.109 шв. фр., Италия — 1.766 шв. фр., Швеция — 1.380 шв. франка, Швейцария — 1.310 шв. фр., Финландия — 880 шв. фр., Япония — 561 шв. фр., Унгария — 460 шв. фр., България — 194 шв. фр. Ако спаднем десетте милиарда, които имаме като резерви в Народната банка, ще бъде към 160 и няколко швейцарски франка.

Естествено е, че тия суми придобиват значение само като се съпоставят с богатството на отделните държави. От друга страна, специално за континенталните европейски страни, дълговете са преобърнати в швейцарски франкове по официалните клирингови курсове, които, както знаете, са далеч различни от тия, които в действителност съществуват на свободния пазар. Германия продължава да покрива своите разходи по възприетия още от самото начало на войната принцип — 50% данъци и 50% заеми.

Англия и Съединените щати разчитат чрез новите данъчни увеличения да могат и те да покриват поне половината си разходи чрез данъци. Съединените щати покриват разходите си досега една трета с данъци и две трети с заеми, поради което държавният им дълг нарастна извънредно много.

Япония покрива разходите си предимно чрез заеми — три четвърти чрез заеми и само една четвърт чрез данъци — защото тя е увеличила 20 пъти нормалния си бюджет от 1939 г. Главното средство за финансиране на японската държава са издаваните от нея 3% съкровищни бонове, които през м. март т. г. са достигнали огромната сума от 55 милиарда иени при едно банкнотно обращение от кръгло 7 милиарда иени; или съкровищните бонове са осем пъти повече от бакнотното обращение. У нас, както видяхте, боновете са половината, 50% от бакнотното обращение.

Въпреки увеличените данъци, въпреки новите заеми и по-широката употреба на краткосрочните съкровищни бонове, банкнотното обращение показва и през 1943 г. във всички държави чувствително нарастване по отношение на 1942 г. Така, през изтеклата година банкнотното обращение в Бохемия се е почти удвоило. В Съединените щати, Унгария, Франция, Дания, Германия, Румъния то се е покачило с близко 50%. В България покачването е с 20%. Трябва да отбележим, че ако от избухването на световната война насам България да е показала едно от най-големите банкнотни увеличения, това се дължи предимно на факта, че докато за времето от 1928 г. до 1938 г. другите държави бяха увеличили вече чувствително банкнотното си обращение, Българската народна банка чрез една политика на свиване на кредита бе намалила почти наполовина банкнотното си обращение от кръгло 4·2 на 2·8 милиарда лева, като го бе свела дори под необходимия минимум, и то до такава степен, че парите, които се изтегляха от банката за заплати, само след една седмица се завръщаха обратно в банката, като изминаваха пътя: консуматор — бакалин — търговец — банка — Народна банка.

Златната наличност продължава и през време на войната да се централизира главно в Съединените щати. От европейските държави Швейцария, Швеция, Испания, Португалия, Турция и Румъния са увеличили своята златна наличност. В България тя е останала почти без изменение.

Официалните курсове на разните валути продължават да се поддържат чрез международни спогодби. На свободния пазар в Швейцария обаче котировките на чуждите банкноти са многократно по-ниски.

Един от най-сложните проблеми за разрешаване след войната ще бъде несъмнено уреждането на паричния въпрос.

Успоредно с нарастване на държавните разходи и увеличение на банкнотното обращение върви и покачването на цените. Разните индекси, които се дават, са в повечето случаи непълни и на тях не можем да се осланяме. Факт е обаче, че само в Германия политиката за задържане цените е дала досега резултати. Поскъпването на живота във всички други страни, включително България, е значително. Най-голямо то е в Турция, Румъния, Унгария, Финландия и напоследък в Съединените щати.

Япония, Съединените щати и Германия са увеличили извънредно много своята материална мощ. Англия, чиито разходи още преди войната бяха големи и се доближаваха до тия на Съединените щати, а дългът ѝ надвишаваше тоя на Съединените щати, показва по-малки възможности в увеличението на финансовия си потенциал.

Общо взето, за шестте големи държави: Германия, Съединените щати, Англия, Япония, Италия, Франция, без Русия, разходите са се удесеторили през последните години и от около 100 милиарди швейцарски франка през 1939 г. са нарастнали над 1000 милиарда швейцарски франка през 1942 г., т. е. бюджетът на България за близо 1000 години.

Аз не бих искал да ви измъчвам с повече цифри за стопанското и финансово положение на разните страни, затуй защото, както ви казах, те са откъслечни, те са често пъти за различни дати, те не са сравняеми. Смятам, че това, което ви съобщих, е достатъчно.

Аз обаче искам с няколко думи да се спра и на въпроса за вътрешния финансов фронт, за който миналата година в изложението си аз отделих повече време. Аз не ще се спирам на политическия вътрешен фронт, защото в речта си по отговора на тронното слово на него се спрях достатъчно. Ще повторя само, че българската държава има и силата, и средствата да заварди вътрешния ред и външния престиж на държавата с всичките средства, с които тя разполага. (Ръкоплескания)

Аз искам специално да се спра на въпроса за вътрешния финансов фронт, защото той е от голямо значение. Както за прокарването на всяка политика, така и за успеха на една финансова политика доверието, редът, дисциплината, правовият ред в една страна са от голямо значение.

На първо място трябва всички да разберем, че валутно-политическите съображения за прокарването на тази политика на заеми, на бонове са от голямо значение и че всеки, който иска туй, което има, да го има сигурно, всеки, който иска по-малко да загуби от тая война, трябва да се отнесе с пълно съзнание към апела на държавата да заплаще суми по заемите. Валутно-политическите съображения са много по-силни от фискалните съображения. На мене се правят даже някои упреци, по аз вярвам не сто на сто, а хиляда на сто, че съм прав. Защо плащате — казват — 3% лихва на боновете? Защо ви са тия 10 милиарда резерви? Като ви потрябват пари, ще си вземете от Народната банка! Не. За мене 200, 300 и 500 милиона лихви са без всякакво значение, но запазването на българския лев, запазването на финансовата стабилност, запазването на една резерва за всяка евентуалност — даже по фискални съображения — е от голямо значение. Аз мога да ви посоча Дания и Швеция, където, без да бяха наложени заемите от фискални съображения, валутно-политическите съображения надделяха да се направят заеми, да се изземват банкнотите с бонове, да се намали колкото се може повече излишната покупателна сила, да се оставят банкноти колкото се може по-малко. Защото, пак повтарям, тезаризацията не става с цел да има приспани банкноти в населението; това са банкноти, готови във всеки момент да се раздвижат и да направят най-голямата пакост при първата възможност било чрез бялата или черната борса. Такава е психиката при всяка военна конюнктура. Следователно лихвата, която държавата губи, е от малко значение спрямо другите важни валутно-политически цели, които преследваме с тази политика на заеми.

На вътрешния финансов фронт трябва да се боримс редица слухове — основателни и неоснователни — които играят пакостна роля. И какви ли не слухове има!

За съкровищните бонове се казва, че това било инфлация; че между банкнотите и съкровищните бонове нямало различие, докато истината е, че държавата иска да изземе под формата на съкровищни бонове една част от банкновите и да си послужи с тях като резерва. Както ще чуете от моя отчет за упражнението на редовния бюджет, от трите допълнителни бюджети в размер на 8 милиарда лева, за които постановихме, че ще бъдат покрити от свръхприходите по редовния бюджет, от икономиите по редовния бюджет и от произведението на съкровищните бонове, досега сме похарчили 6 милиарда, от които 3 милиарда сме получили от свръхприходите по редовния бюджет за 11-те месеца, а 3 милиарда сме получили от произведението на съкровищните бонове, които, ако не бяха, трябваше да вземем от Народната банка пари, а то значи да оставим 3 милиарда банкноти в населението и да пуснем още 3 милиарда, за да можем да задоволим онези извънредни нужди, за които сме гласували допълнителните бюджети.

И най-подир аз не искам да копирам, аз не искам да се позовавам на туй, че онова, което е направено някъде, то е най-хубавото. Смея обаче да кажа, че във всички страни това е обмислено, навсякъде това е направено, защото е полезно, защото пакостите от противното са много големи и неизмерими, а най-много за българския народ, който е особено чувствителен.

За заемите, които се правят, се казва, че щели да се обърнат в данък върху капитала един ден и да не се плащат. Аз мисля, че сме дали доказателства, че пазим публичния кредит като зеницата на окото си. Аз вече 10 пъти най-малко съм говорил, че българският труд, че българската спестовност са нашата надежда и упование, че ние тях туряме в основата за преуспяването на нашата финансова политика и че благодарение на тях ние сме успели да направим това, което направихме през 5-те години. Не зная защо е нужно да се пущат тия пакостни слухове, които по-наивните, неинтересуващите се от тия работи, възприемат като гола истина.

Направи се нещо подобно в Швеция, обаче не в такава форма. Аз ви казах, че там, като вървяха по пътя на заемите и стигнаха до големи анюитети, трябваше да преминат към данъци, като позволиха данъците да бъдат плащани с облигации от заемите. Това е съвсем друго, това не е отказване от плащане на направените заеми. Обаче пакостниците у нас, по една или друга причина, разпространяват слухове, които тревожат една част от населението.

По резервите на бюджета се казва, че всичко сме били изразходвали, всичко сме били ангажирали и недай Боже да дойде посрещане на някоя извънредна нужда, не сме имали никакви резерви! Ама не е така. Ако ние имаме резерви, ние трябва да се радваме на тях. Аз ви казах по-рано, че не трябва да имаме за цел да използуваме целия капацитет и по заеми, и по данъчно бреме. От цифрите, които ще ви дам, ще видите, че при един национален доход от 168 милиарда лева само 15% е данъчната тежест, която е най-малката. Ние не бива да имаме за цел нито увеличение на държавния дълг, нито увеличение на данъците. Във всеки случай смея да кажа, че ние имаме достатъчно резерви и болшинството от българския народ е съзнателен, за да схване, за да разбере това. И ако в даден момент нам ни потрябва да повикаме в помощ на държавата тия резерви и по пътя на данъците, и по пътя на заемите, ние имаме възможност да го направим. Аз смятам, че българският народ за държавата си ще направи всички жертви. Няма защо сега да се разправя, че всички резерви били вече изразходвани и че нищо не е останало. Напротив, резервите, според мен, са твърде големи. Аз не искам да се спирам по-

вече върху този въпрос. Ще отбележа само, че в това отношение се прави пакостна пропаганда.

По втория заем се казва, че не се публикували цифрите за постъпленията от него, защото народът афронтирал заема, защото народът не се е отнесъл патриотично към него! Нищо подобно. От заема имаме постъпили вече 4 милиарда лева и до края на срековете ще постъпят предвидените 10 милиарда лева. Ние обаче съзнателно намалихме оценките на недвижимите имоти в новите земи и не сме екзекутирали никого за заема, а пращаме покани, чакаме. Кметовете са претрупани с много други ангажименти и още не са привършили класификацията на земите и оценките. А това съвсем не значи, че народът се е отнесъл с нежелание, с неохота към заема. Аз съм убеден, че туй, което очакваме по заема, може би към м. май или към м. юни идущата година ще постъпи. Голяма част от населението, било поради технически причини, било поради въздържане, не е правило вноските по заема. Обаче и сега, когато няма срокове, средно по 3—4 милиона лева ежедневно има постъпления по този заем. Това е истината.

По унификацията на данъчната ни система казват: направихте закон за опростотворение на данъчната система, хубаво стана, обаче не мина една година и ние се намерихме по-зле, отколкото бяхме; вие създадохте разни връхнини, вие създадохте разни срокове, вие създадохте различни нови данъци и се намерихме едва ли не в по-лошо положение отколкото преди закона за опростотворение на данъчната система. Трябва да кажа, че с връхнините за читалищата и за многодетните семейства съзнателно направихме едно отклонение. Аз дадох съгласието си, не съжалявам за това, обаче не бива от сламката да се прави слон, и никому това не трябва да дава основание да казва, че сме отишли към много по-сложна данъчна система, отколкото е била тая преди опростотворението на данъчните закони.

Нека ви кажа, че аз имам намерение наскоро да ви сезирам с едно унифициране, с една кодификация на всички закони за косвени данъци. Там действително материята е по-сложна; там действително имаме работа с закони от по 500—600 членове, при прилагането на които чиновниците срещат мъчнотии. Ние ще вървим в този път на опростотворяване на данъчната система, но в никой случай няма да отиваме към по-лоша от тая, която имаме сега.

Отива се дотам, щото заинтересувани лица, при продажбата на държавни имоти и акции, пращат писма, анонимни и явни, в които казват: „Вие ги продавате много скъпо, вие обезценявате българския лев.“ Хора, които търсят оказион да вземат нещо евтино, казват: „Защо сте определили два пъти и половина цената на недвижимите имоти, а туряте цената на акциите десет пъти повече и т. н.?“ Щом за едно предприятие, което е струвало 5—6 милиона лева, се явяват 5—10 души да дават 30—40 милиона лева, аз смятам, че това е добре дошло за държавата, за да изтегли повече банкноти. Действително сега има хора, които по-рано не са и предполагали, че ще могат да разполагат с огромни средства. Това е един от начините да се събере по-голяма част от банкнотите на тези лица, които по един или по друг начин са забогатели през време на военната конюнктура.

По патентния данък нещата се представят в много по-черни краски, отколкото са в същност. Аз казах, че патентната система тъй както съществува по закона от 1936 г., е дефектна и че по този закон са облагодетелствувани много средни, пък, ако щете, и малки съществувания за сметка на оборотния данък, който някъде се явява несправедлив. Обаче дефекти има, както казах, и в едната, и в другата система. Може би едно ревизиране и на двете системи ще ни донесе една социално справедлива база и един по-голям резултат.

По неулавяне на данъкоплатците. Аз нямам нищо против да обявим, че в търговията има преситеност, и да се преследват новите незарегистрирани никъде търговци, да се тури ред в тази работа. Ако вие ме подкрепите, аз нямам нищо против, с един закон да потърсим начин за облагане на незаконно забогателите. Може би данъчната администрация няма да бъде достатъчна гаранция за правилното му прилагане, но заедно със съдебната власт, ще бъде, без да излагаме, без да искаме да компрометираме някого, дето видим едно неестествено забогатяване, трябва да потърсим кога е платен данъкът. Действително стигаме до едно положение, че с обикновените средства, с които разполагаме, не можем да уловим приходите при реализирането им, а ще трябва да ги уловим при техния пласмент. Данъците се носят от редовните, от почтените данъкоплатци. Избягват от облагане нередовните данъкоплатци и към тях можем да бъдем по-строги.

Никола Василев: Новите търговци не плащат нищо.

Министър-председател Добри Божилов: Когато се правят упреци за неуловени обекти, нека се има пред вид, че не всичко е във властта на финансовата администрация. Тя ще обложи тия, които подават декларации, но не може да улови тия, които нощно време внасят и изнасят стоки, които фалшифицират фактури, които не се записват нито от продавача, нито от купувача. Стопанската полиция, ръка за ръка с финансовата администрация, трябва да преследва тези хора.

По определения процент от печалбата на предприятията за амортизация, който не се облага, действително се преувеличават нещата и едва ли не се изкарва, че се извършва съсипване на предприятия. Аз казах вече, че с закона от 10 юли 1942 г. ние турихме едно начало. Достатъчно е тоя закон да се прилага добросъвестно и целесъобразно. Имаме пълното съзнание, че средствата, които ще бъдат запазени за подновяване инвентара на индустриалните предприятия след войната, ще бъдат много ценни. От обществен интерес е те да бъдат под държавен контрол. Съгласен съм да се увеличат тия средства, както това се прави в другите по-големи страни.

По данъка за интелигентните безработни, макар че законът не е на Министерството на финансите — той е на Министерството на търговията — не малко недоволства и критики се изсипаха. Трябва да ви кажа, че ние сме решили да се внесе законопроект — той може да е внесен или тези дни ще се внесе — с който да се премахне този данък от 1 януари (Ръкоплескания), защото не може да се говори за интелигентни безработни и защото е антисоциален този данък. Ако трябва да има такъв данък, той не трябва да се събира само от тези, които получават над 6.000 лв. месечно в частните предприятия, а трябва да засегне всички. Нека да го направим по-голям, но да го направим социално справедлив и да бъде за друга цел, защото този данък за интелигентните безработни се явява несъстоятелен в момента.

По данъка върху общия доход. Направи се упрек, че 80-те хиляди лева, необлагаеми с допълнителен данък върху общия доход сега са малко и трябва да се увеличат. Г-да! По същество аз намирам, че тези, които искат това, са прави, обаче съгласете се, че не е време сега да правим данъчно облекчение. Този данък не съсипва никого. Този, който има приход 200 хиляди лева, за разликата от 120 хиляди лева над 80.000 лв. ще плати 3—4 хиляди лева. Това няма да го разсипе. Следователно не съм съгласен да се бута тази база, защото щом в този момент не увеличаваме данъците, не можем да намаляваме постъплението от данъка върху общия доход, колкото и малко перо да представлява за държавния бюджет.

Един народен представител: Право е!

Министър-председател Добри Божилов: За излишната покупателна сила на населението аз говорих, но ще се спра и по-късно. Мерките, които се препоръчват за намаление на тая покупателна сила, са драконовски. Има хора, които се увличат, но съгласете се, че трябва да пазим известни граници, не трябва да отсичаме клона, на който седим, защото тогава сигурно ще паднем. Трябва да разгънем всички усилия, за да отидем до крайния предел в това направление, обаче не да отидем и в областта на безправието, в областта на обезверяването, което действително ще бъде спънка на всяка частна инициатива, и против прокламирания от нас пръв принцип на финансовата политика — увеличаване на производството.

Председател Христо Калфов: Г-да народни представители! Давам 10 минути почивка.

(След отдиха)

Председател Христо Калфов: (Звъни) Заседанието продължава. Има думата г-н министър-председателят.

Министър-председател Добри Божилов: Казах, че една добра парламентарна практика е, всяка година да се даде възможност на министра на финансите да се отчете за изтеклото бюджетно упражнение и да анализира някои принципи на нашата стопанска и финансова политика, които са оказали влияние върху упражнението на бюджета. Цифровите данни са много скучни, но, свързани с добитите резултати, са от известно значение и добре е да се чуят.

По отношение строежа на пътища през 1943 г. имаме значителен напредък: 25.076 клм. готови пътища, в строеж — 8.396 клм., в проект — 5.606 клм., всичко 39.078 клм. Увеличенията през 1943 г. са: нови пътища — 439 клм., в строеж — 27 клм., в проект — 12 клм., или пътищата са увеличени с 478 клм.

Водни строежи, извършени през 1943 г.: 1.000.020 куб. м. за 92 милиона лева, а всичко от 1939 г. досега — 3.040.000 куб. м. за 223 милиона лева.

Открити нови железопътни линии през 1943 г. — 59 клм., а от 1939 г. досега 343 клм. Извършени земни и скални работи по железниците през 1943 г. 15 милиона куб. метра, за които са похарчени 1.378.000.000 лв., а всичко похарчено от 1938 г. досега 3.044.000.000 лв.

Искам с няколко думи да се спра върху положението на нашето работничество, особено на работниците в индустрията и на така наречените граждански мобилизирани работници. Работничеството в индустрията от 1939 г. до днес е нарастнало от 180.812 души на 217.330, а в обществените предприятия от 69.000 на 137.000 души. Или от 253.343 работника в 1939 г. имаме в 1943 г. 355.051 работника. Това, което трябва да отбележа, е, че ако имаме работници, предани на държавата и безропотни, поставени — смея да кажа — в едно положение по-лошо даже от чиновниците, това са квалифицираните граждански мобилизирани работници. Съгласете се, че един работник с 4—5 деца, с 90—100 лв. надница не може да живее. Макар че дадохме за децата известна сума месечно, макар че дадохме и едномесечна заплата напоследък, положението на тия работници е лошо. И аз трябва да заявя, с чувство на пълна отговорност, че до десет дни най-късно ние трябва преди всичко да намерим разрешение на въпроса за подобрение положението на граждански мобилизираните квалифицирани работници. (Ръкоплескания) Защото неквалифицираният работник седи с въжето в ръка и може в половин ден да изкара 1.000—1.500 лв. и да каже: „Не искам да работя повече“, докато квалифицираният работник, който е такъв от 25—30 години, който е предан на държавата, ние го мобилизираме и казваме: не можеш да отидеш другаде, тук ще работиш само за 100 лв. или 120 лв. надница. По един или друг начин разрешение на тази проблема ще се намери в най-скоро време.

Аз вече се спирах на въпроса за банкнотното обращение, но ще повторя пак, че като оставим големите държави, ако вземем да

сравним банкнотното обращение, което се пада на глава в по-малките държави, виждаме следното: в Турция — 150 шв. фр. на глава, в Румъния — 150, в Холандия — 806, в Белгия — 1.359, в България — 133, най-малко от всички държави; в Унгария почти двойно повече, отколкото у нас — 257 шв. фр., в Дания — 280 шв. фр., макар че, както казах, в Дания по валутно-политически съображения без да има интерес фискът, въведоха заемите, само и само да могат да се борят по-успешно с тезоризацията и да намалят банкнотното обращение.

Нашето банкнотно обращение се намира сега в един сезон на увеличение. Всяка година то се увеличава през декември и януари с 2—3 милиарда лева. Въпреки това, както ви казах, то е увеличено само с 20% спрямо миналата година, докато в други държави то е увеличено до 50%.

Идвам до един интересен въпрос — за националния доход и данъчното бреме. Ние точни изчисления за националния доход нямаме и не можем да имаме, обаче г-н д-р Чакалов си даде труда да направи възможното приблизително изчисление, според което, в сравнение с 1942 г. в 1943 г. имаме едно увеличение от 40%. От 118 милиарда лева през 1942 г. националният доход е увеличен на 168 милиарда лева през 1943 г. Изчислението е приблизително, понеже липсват подробни данни за индустриалното производство, за занаятчийското, за съобщенията и транспорта, за покритите имоти и пр., но главните сектори на земеделието са обхванати. Увеличението от 40% се дължи, първо, на по-голямата реколта на зърнените храни, главно на житото; второ, на по-високата цена на тютюните, която е увеличена с 60%; и, трето, на увеличените цени на индустриалните стоки и на земеделските произведения.

Националният доход от кръгло 168 милиарда лева се разпределя така: 94 милиарда за селското население и 74 милиарда за градското население. На глава от населението се падат средно 18.770 лв. годишно — забележете, средно — едно доста ниско ниво, макар че националният доход е увеличен с 40% през 1943 г. С 18.770 лв. мъчно може да живее днес и най-непретенциозният и най-скромният човек. В сравнение с 1939 г., началото на войната, националният доход е увеличен с повече от два пъти и половина, а данъчната тежест остава почти същата.

Данъчната тежест, като вземем държавния бюджет и фондовия бюджет, е 35 милиарда лева. Спадаме онези приходи, които се намират на стр. 19 в раздаденото ви печатно изложение, защото се повтарят. Тези приходи са около 5 милиарда лева, значи, остават 30 милиарда лева данъчно бреме. Обаче трябва да спаднем и онези държавни приходи, които не са данъчно бреме, а са платени услуги. Такива са приходите от пощите, Държавната печатница, Държавната лотария, минералните бани, горите и т. н. — по 43 параграфа — всичко 7.500.000.000 лв. Същото правим и по бюджета на фондовете и по този начин получаваме за 11-те месеца чисто данъчно бреме 18.000.000.000 лв., значи, за 12-те месеца 19.750.000.000 лв. при 168 милиарда лева национален доход това прави 15.9% данъчна тежест, която се разпределя приблизително така: за селското население 11% и за градското — 20.8%. Националният доход се е увеличил по отношение на 1939 г. повече от два и половина пъти, а постъпленията от данъци — около три пъти. През миналите години сме имали данъчна тежест: през 1938 г. — 17.2%; през 1939 г. — 15.4%; през 1940 г. — 14.8%; през 1941 г. — 14.6%; през 1942 г. — 16.4%. За 1943 г. данъчната тежест е 15.9%, или е по-ниска от данъчната тежест през 1942 г.

Ще ви съобщя данъчната тежест на глава от населението в други страни и у нас пак в швейцарски франкове. Като оставим големите страни, с които не бива да се сравняваме — данъчната тежест в Германия е 2.180 швейцарски франка на глава, в Италия — 746 и в Франция — 592 — в по-малките държави данъчната тежест на глава е: в Унгария 285 швейцарски франка; в Финландия — 395; в Румъния — 271, в Швеция — забележете — 657; в Швейцария — 476. В България данъчната тежест на глава е 194 шв. франка, или повече от три пъти по-малко, отколкото в Швеция, повече от два пъти по-малко, отколкото в Швейцария, наполовина, отколкото в Филандия, почти наполовина, отколкото в Унгария и Румъния. Тези цифри потвърждават мисълта ми, че както банкнотното обращение и държавните дългове, така и данъчната тежест на глава от населението у нас са най-малки. Даже ако приемем, че ние сме най-бедната страна, пак съотношението е в полза на България. Ние имаме доста голям потенциал, но дай Боже да не става нужда той да бъде използуван.

За спестовността. Аз заявих, че нашата военно-финансова политика се крепи на националния труд и на спестовността. Няма да се спирам да повтарям това, което много пъти съм казвал в полза на спестовността: че тя е наша опора, че ние сме млада, още неблагоустроена страна, че ние ще имаме отсега нататък големи разходи и че най-добра политика е сам да си помогнеш. Нека да не се обявяваме сто процента против външните заеми, но да кажем, че хиляди пъти по-хубаво е, когато можем по пътя на вътрешното самофинансиране да разрешим нашите стопански, финансови и социални проблеми. Спестовността у нас е една проблема над всички други проблеми и трябва да я пазим като зеницата на окото си. Тя е нарастнала на 39.500.000.000 лв., кръгло 40 милиарда лева през 1942 г., за да дойде на 30 юли 1943 г. на 41.500.000.000 лв., или едно увеличение от кръгло 2 милиарда лева за половин година. В сравнение с 1939 г. тя е повече от удвоена — от 17 милиарда лева се е качила на 42 милиарда лева. Това, което е също интересно, то е, че от тия 42 милиарда лева повече от половината са спестовни влогове, една четвърт са търговски, а другата четвърт държавни и фондови суми. Най-голям напредък отбелязва Пощенската спестовна каса, която от 663.000 вложители на 31 декември 1939 г., с кръгло 3.500.000.000 лв. влогове, отскача на 30 декември 1943 г. на 888.000 вложители с повече от 8 милиарда лева влогове. Заключението е, че спестовността на българския народ е здрава и непокътната и може да ни даде вяра и надежда, че с нея ще можем да разрешим, по пътя на вътрешното самофинансиране, много от проблемите, които се поставят на една млада държава, каквато е нашата.

Разпределението на влоговете и пласментите към 31 декември 1942 г. е следното. Земеделската банка има първенството, като влоговете от 10.900.000.000 лв. на 31 декември 1942 г. са нарастнали на 12.600.000.000 лв. на 30 юни 1943 г. Влоговете в Спестовната каса са нарастнали от 6.600.000.000 лв. на повече от 8 милиарда лева. Влоговете във всички частни банки и главно в Банка „Български кредит" са увеличени от 9.600.000.000 лв. на 10.100.000.000 лв.; влоговете в популярните банки, включително централа „Напред", са увеличени за 6 месеца със 100.000.000 лв. — от 7.500.000.000 лв. на 7.600.000.000 лв., влоговете в Народната банка са увеличени от 4.700.000.000 лв. на 10.700.000.000 лв. Увеличението иде главно от резервите, които държавата държи в нея.

В пласментите имаме също едно нарастване, макар и незначително, понеже банкнотно обращение има достатъчно. Волюмът на кредита не е много увеличен.

Пласментите на Земеделската банка от 14 милиарда лева към 31 декември 1942 г. са спаднали на 13.600.000.000 лв. на 30 юни 1943 г.; на частните банки — от 7.100.000.000 лв. са увеличени на 7.500.000.000 лв.; на популярните банки и централа „Напред" са увеличени от 5.700.000.000 лв. на 7.600.000.000 лв. Последното увеличение идва главно от финансиране на тютюневата кампания, в която за пръв път взеха участие тази година и популярните банки. Пласментите на Българската народна банка от 8.600.000.000 лв. са се увеличили на 10.700.000.000 лв., като главното увеличение идва от откупуването на държавни съкровищни бонове, дадени срещу държавни доставки от странство. Вместо да плащаме 5% лихва в странство, Народната банка получава тази лихва и тя остава в полза на българското стопанство. В края на годината тази лихва се възстановява в приход на държавното съкровище. Такива откупени бонове имаме вече за 8 милиарда лева.

По отношение на занятието на спестителите също имаме една интересна картина, която говори доста както за благосъстоянието, така и за навиците на спестителите. У някои се забелязва по-голямо задържане на спестеното в себе си, тезоризиране, а у други — внасяне в кредитните учреждения.

По занятия спестителите на популярните банки се разпределят: земеделци 178.000 души с 750 милиона лева; занаятчии и индустриалци — 82.000 души с 110 милиона лева; търговци 27.000 души — с 178 милиона лева; свободни професии — 32.000 души с 398 милиона лева; чиновници — 136.000 души с 320 милиона лева; работници — 78.000 души с 256 милиона лева. Спестителите в Спестовната каса не са разпределени по занятия.

По-голямата част от спестовността се пада на дребните влогове от 5 до 20 хиляди лева, които представляват повече от половината от нашата спестовност.

Ще се спра с няколко думи и на Българската народна банка. През изтеклата година клиринговите салда са се увеличили с 3.136.000.000 лв. Пласментите са се увеличили с 2.834.000.000 лв. главно за финансиране прибирането на храните и тютюните. Кредитирането е ставало предимно чрез Банка „Български кредит". Сумата на откупените държавни бонове в странство, за които вече споменах, има увеличение от 3.408.000.000 лв. Тези бонове достигат вече 12 милиарда лева, лихвите на които са 600—700 милиона лева. Тия лихви, вместо да останат в странство, ние си ги получаваме. Както ще видим, почти всички държавни бонове в странство са откупени, освен една малка сума от около 300 милиона лева.

За Българската земеделска и кооперативна банка.

Всички видове влогове в Земеделската банка имат увеличение. От 19 милиарда лева към 1 януари 1943 г. те стазат 19.130.000.000 лв. през юни. От сведенията за средствата, които има банката от държавни и обществени фондове, и за кредитите, които Земеделската банка е дала под гаранция на държавата, излиза, че Земеделската банка е дала повече, отколкото е взела държавни и обществени фондове. Както знаете, Земеделската банка по закон има един вид монопол върху сумите от Спестовната каса и фондовете. Срещу 9.683.000.000 лв. държавни и обществени фондове тя е дала за сметка на държавата и под гаранция на държавата на общините и за участие в съкровищни бонове и в държавни заеми 15.278.000.000 лв. Разликата от около 6 милиарда лева е от частната спестовност и тя е вложена било в държавни ценни книжа, било в общински и обществени заеми пак под гаранция на държавата. Кредити на държавни учреждения има 670.000.000 лв., почти изцяло изчерпани. Едно съжизвяване се забелязва и в частните пласменти — кредитиране чрез кооперациите или пък кредитиране на отделни стопани.

За Банка „Български кредит" вече казах, че развитието й върви много бързо и че тази година тя може да се поздрави с 9.000.000.000 лв. влогове и с 9.000.000.000 лв. пласменти. Една полезна стъпка се направи напоследък с увеличаване нейния капитал от 126.000.000 лв. на 250.000.000 лв.

За държавните дългове, както виждате, сведения в печатното изложение не са дадени. Ще си позволя тук да ви дам някои цифри, като пак повтарям, че няма да дам сведения за разрешени кредитни сделки, извършени доставки, дадени аванси, получени вече материали, колко са контрактувани, колко остава в бъдеще да се получат, колко от тях вече сме изплатили. Тия сведения ще ви ги дам в бюджетарната комисия.

Външните дългове в 1943 г. са били — ще ви ги дам з кръгли милиони — консолидирани 10.768.000.000 лв., неконсолидирани — 91.000.000 лв., или всичко 10.859.000.000 лв.; вътрешни дългове: консолидирани — 12.501.000.000 лв., неконсолидирани — 27.888.000.000 лв.; всичко 40.389.000.000 лв. Или всичко консолидирани и неконсолидирани държавни дългове 51.249.000.000 лв. През 1942 г. те са били 39.500.000.000 лв., или имаме едно увеличение от около

12.000.000.000 лв. Ако спаднем обаче резервите от 10 милиарда лева, дългът на глава вместо 5.849 лв.. при 4.521 лв. на 31 декември 1942 г., няма да бъде повече от 5.000 лв.

Ще избягна да ви дам повече подробности, като ще се задоволя само да ви кажа, че в неконсолидираните дългове 24.000.000.000 лв. влизат заемите на общини, на Земеделската банка и т. н., които са под гаранцията на държавата или пък държавата получава анюитетите за тях от други места, за да ги посреща тя. В тази сума влизат и съкровищните бонове, издадени за кредитните доставки от странство, влизат също и трипроцентовите бонове. Може да се приеме, че целият държавен дълг не е повече от 40 милиарда лева, след като се спаднат резервите, който дълг на осем и половина милиона население ще даде по-малко от 5.000 лв. на глава.

На глава от населението се пада дълг, както вече казах, в швейцарски франкове: в България към 152, в Унгария 478, в Финландия 880, в Швеция 1.379, в Швейцария 1.309. За големите държави да не говорим, понеже безспорно те са по-богати и с по-големи резерви.

Държавният портфейл от стабилизационния заем, даден в Земеделската банка за инкасо, се намира в застой. Във всеки случай тази година е направен един прогрес, като срещу 18 милиона лева, които е трябвало да се съберат, за пръв път се събират 15 милиона, докато в други години постъпленията бяха по-малко.

Срещу задълженията на бежанците вместо 692 милиона лева са постъпили само 103 милиона лева.

За сведение ще ви съобщя, че за анюитетите на външните държавни дългове, за които имаме спогодба да плащаме само 20%, сме депозирали левове в Народната банка, без да извършваме трансфер, с изключение на Германия и отчасти Франция. Има вече набрана една сума от 580 милиона лева.

По отношение съкровищните бонове. Както казах, тези, които са издадени срещу кредитни достазки на държавни учреждения, почти всички са изкупени, с изключение на една малка сума от 300 милиона лева. Всички държавни бонове от странство са прибрани в Народната банка и лихвите остават в нашето стопанство.

От трипроцентовите бонове сме получили 9 милиарда лева, от които, както казах, 3 милиарда са консумирани за покритие на трите допълнителни бюджети през 1943 г.; другите три милиарда са за покритие на извънредните бюджети за Крайовската спогодба, за спогодбата Фабрициус и за вноските в Дирекцията за строежите, и имаме един резерв от два милиарда лева, които не влизат в държавните приходи, а стоят в отделна сметка. Трябва да ви кажа, че и четирите милиарда лева от втория държавен заем не се показват в държавните приходи. Те стоят като резерв в отделна сметка и според закона Парламентът ще реши какво предназначение да се даде на произведението от този заем, което смятам, че до края на срока ще постъпи в неговата цялост.

Смятам, че е излишно да ви давам данни за упражнението на трите извънредни бюджети, защото ще ви отнема много време и ще ви отрупам с цифри. Достатъчно е това, което казах за тяхното покритие. Отчасти са покрити с трите милиарда лева от трипроцентовите бонове.

Приключеният първи вътрешен заем за народната отбрана стигна 9.525.000.000 лв. При това задължителното участие в заема беше само 1.960.000.000 лв., а доброволното участие — 7.565.000.000 лв., или доброволното участие е четири пъти по-голямо от задължителното. Притежателят на облигации от този заем има възможност да вземе 80% аванс от Народната банка, но трябва да ви кажа, че срещу тези девет и половина милиарда лева са взети аванс само 370 милиона лева — една нищожна сума, която не може да играе никаква рол.

По отношение недоборите трябва да ви кажа, че отчасти с опрощаванията, които минаха тук, отчасти със събирането им по доброволен начин — до екзекуции не стигнахме — те отиват към намаление и от 2.115.000.000 лв., както аз ги заварих, в 1942 г. бяха сведени на 957.000.000 лв., на 1 януари 1943 г. бяха намалени на 827.000.000 и на 1 октомври 1943 г. са намалени с още около 40 милиона лева и остават около 791.000.000 лв.

В общинските финанси има доста голямо подобрение, благодарение на двата закона, които минаха — първият закон за финансово облекчение на общините и вторият закон за допълнителното финансово облекчение на общините — плюс освобождаването на общините от вноските за фондовете, които се равняваха на 14% от техните бюджети.

От 6 милиарда лева в 1942 г. бюджетите на градските и селските общини през 1943 г. са утвърдени в размер на 7.313.000.000 лв. Градските общини реализират бюджетите си 95—100%, а селските общини — 85—90%. Аз се радвам, когато общинските финанси са здрави. Това е в интереса на държавните финанси. Рядкост е да няма някоя община свободни пари в Българската земеделска и кооперативна банка, с които иска да предприеме известни мероприятия, но времената не позволяват. Излишъците на някои общини достигат доста милиони.

За Погасителната каса сведенията са отпечатани в раздаденото ви изложение. Там има известен напредък, обаче той е съвсем незначителен. Смея да характеризирам постъпленията като недостатъчни.

В девизния режим и клиринговите спогодби през изтеклата година нямаше някакво особено изменение и затова на тях няма да се спирам.

Минавам на един по-важен въпрос — чиновническият въпрос. Вие чухте от изложението ми досега, че от 76.938 чиновника през 1938 г., броят им през 1943 г. нарастна на 132.589 души. След като през последните две години си бяхме дали дума и бях подкрепен изцяло от Парламента — да не се увеличава броят им, за 1944 г., макар че имаше много искания, той е увеличен само с десет хиляди и нещо и стигна 143.365 души. Позволете обясненията за това увеличение да дам в бюджетарната комисия, понеже трябва да засегна някои въпроси, по които не би трябвало тук да говорим.

В Главната дирекция на железниците и пристанищата броят на чиновниците от 18.842 души през 1938 г. нараства на 29.871 през 1943 г. Тяхното число е расло ежегодно във връзка с откриването на нови ж. п. линии. Тази година пак има едно увеличение от 1.150 души, тъй че броят им стига на 31.114 души.

По разните фондове от 8.580 чиновници през 1938 г. през 1943 г. броят им става 9.962, а през 1944 г. — 10.230.

Или общо броят на чиновниците от 104.360 души през 1938 г. се увеличава на 172.422 души през 1943 г. и на 185.719 през 1944 г. Обяснения за това увеличение за 1944 г., както казах, ще ви дам в комисията.

Заплатите за личния състав за 1943 г. са били 7.407.000.000 лв. За 1944 г. ми се поискаха 9.108.000.000 лв., или едно увеличение от 1.700.000.000 лв. Аз можах да ги намаля с 502 милиона лева, така че разходът за заплати е 8.605.000.000 лв., или с едно увеличение спрямо 1943 г. от 1.197.000.000 лв. Обаче трябва да взема пред вид и всички прибавки към заплатите, каквито са безотчетните пътни и дневни пари, възнагражденията за извънреден труд, възнагражденията за временен персонал, порционните пари, помощите за лекуване, формено облекло и обуща и т. н. По бюджета на държавата за 1938 г. имаме такива прибавки 3.091.000.000 лв., по бюджета на Главната дирекция на железниците и пристанищата 666.000.000 лв. и по бюджета за разните фондове 218.000.000 лв., или всичко 3.976.000.000 лв. От 1939 г. до 1943 г., за четири години, параграфите за заплати на държавните служители са повече от утроени, като за 1944 г. имаме вече за заплати по бюджета на държавата 9.508.000.000 лв., по бюджета на Главната дирекция на железниците и пристанищата 2.869.000.000 лв. и по бюджета на разните фондове 758.000.000 лв., или всичко 13.136.000.000 лв. срещу 3.976.000.000 лв. за 1939 г.

Изглежда, че речта ми по отговора на тронното слово е криво разбрана и вследствие на това произлязоха много недоразумения. Аз искам дебело да подчертая — може някои да не са съгласни с мене — че имаме много чиновници. Аз смятам, че при по-работоспособни, по-предани чиновници и в по-малко количество ще можем да направим значително подобрение на заплатите. Общо взето обаче намирам, че държавното чиновничество е слабо платено, че то прави последни усилия да се справи със своите нужди, за да остане предано и вярно в службата си към държавата. И затова българското правителство нито за един момент не е преставало да мисли как да подобри неговото положение. Обаче има разногласие по въпроса как да се подобри положението му. Някои може да смятат, че трябва да вървим по пътя на най-малкото съпротивление — увеличаване на заплатите, за да стигнем до положението всеки месец да даваме по още една допълнителна заплата, да влезем в лабиринта, в омагьосания кръг, та колкото повече даваме, толкова по-лошо да става.

Аз казах и миналия път: за мене чиновническият въпрос е толкоза важен за държавното управление, че ако се касае за 2-3 милиарда лева аз ще ги дам от сърце, за да се уреди този въпрос задоволително, за да върви и държавната машина по-добре и за да не бъдем излагани в едно или в друго отношение. Но аз оставам на становището, че ние ще помогнем истински на чиновничеството само тогава, когато му дадем на достъпни цени необходимите продукти за задоволяване на неговите нужди. Както споменах в началото на изложението си, ние се занимахме с този въпрос и имаме 6 решения за подпомагане на чиновничеството, които ще ви съобщя. Ще имате възможност да се изкажете по тях при дебатите, които ще станат по бюджета. Ако вие ги одобрите — те може да не са пълни, може да не са напълно ефикасни, но аз не се съмнявам, че те все ще допринесат нещо за подобрение хала на българския чиновник — ние ще ги приложим веднага.

Председател Христо Калфов: Г-да народни представители! Часът е 8. Необходимо е вашето съгласие да се продължи заседанието. Аз ви моля да се съгласите да продължим заседанието, за да може да се изкаже г-н министър-председателят. Които приемат това предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Министър-председател Добри Божилов: Аз не искам да забравя и друга една категория хора, които са играли голяма роля при създаването на българската държава. Това са пенсионерите. Има между тях заслужили, които водят угнетен живот, положението на които не им позволява да направят това и онова, както могат да направят други. Но и за тях ще кажа, че сме готови винаги да направим възможното, както сме го правили досега.

Но тук искам да направя една бележка. Аз правих апел чрез централното управление на пенсионерите вече няколко пъти: г-да, малко обидно е за вас, само да искате от държавата. Елате, които сте свободни и които можете още да работите, да ви мобилизираме граждански. Всеки ще работи там, където е годен. Ще помогнете на държавата, която в момента има нужда от работници. Ще ви дадем по-голямо възнаграждение и вие ще бъдете по-горди при получаването му. За съжаление, от 300.000 пенсионери само 130 души пожелаха да работят. Изглежда, че по-голямата част от пенсионерите са си намерили работа и затова не се отзоваха на тая покана. Обаче признавам, че между тях има изтощени, които, и да искат, не могат да работят и на тях трябва да помогнем. Има някои, които са заемали високи постове и не могат сега да отидат на всяка работа.

Връщам се на мерките, на които сме се установили за подпомагане на българското чиновничество. Първата мярка е създаване на чиновнически кооперации. Кооперациите при всяко министерство се вече основаха. Те имат един централен организъм, наречен „Ведома" — междуведомствен стопански комитет на чиновническите

кооперации — на който се възложи да организира и открие чиновнически столове в София, Пловдив, Скопие, Битоля и други големи градове, където има условия за такива столове. Аз трябва да подчертая, че една от големите пречки за сполучливото разрешение на чиновническия въпрос иде от това, че чиновниците не може да се подведат под еднакъв знаменател, пък и не е справедливо и не е нужно това. Туй, от което чиновникът в София страда, в едно селце или едно малко градче го няма. Ще ви кажа и друго. Когато ма се оплакват разни писари, книговодители, разсилни, които нищо не ги свързва със София, че трябва да плащат по 1500 лв. за една стая, аз им казвам: идете в провинцията, ще получите облекчение, обаче те не искат. По какви съображения — не зная. Във всеки случай не можем да подведем под еднакъв знаменател всички чиновници. Затова смятам, че справедливо и основателно правим разграничение в мерките, които вземаме за подпомагане на чиновниците.

Значи, първата мярка е откриването на чиновнически столове в големите градове. Разходите за помещения, персонал, инвентар и пр., които „Ведома" ще направи при откриване на столовете, ще се покриват от субсидиите, които държавата, държавно-автономните и общинските учреждения ще предвидят за тая цел в бюджетите си. Чиновникът и неговото семейство заплащат само костуемата стойност на храната, както е в столовете при индустриалните заведения, с тази разлика, че не само чиновникът, но и семейството му ще има право да се храни. Главното комисарство по снабдяването ще отпуска по предимство необходимите продукти за столовете. Подробностите по снабдяването им ще се уредят със специална наредба на Главното комисарство. За стопанисването и функционирането на чиновническите столове „Ведома" ще изготви специален правилник, който ще се одобри от върховния комисар на военновременното стопанство.

Втората мярка. На основание чл. 22 от закона за гражданската мобилизация, за облекчаване жилищната криза вред държавните служители, одобрява се: при свободни квартири, които се наемат чрез общински квартирни бюра или комисии, учредени по силата на наредбата за облекчаване на жилищната криза в столицата, да се предпочитат служителите в държавни, държавно-автономни и общински учреждения.

Третата мярка. За да се уреди по-добре снабдяването на държавните и общинските чиновници и техните домакинства с въглища, на основание чл. 22 от закона за гражданската мобилизация, одобрява се: възлага се на „Ведома" — междуведомственият стопански комитет на чиновническите ведомствени кооперации — да снабдява държавните, държавно-автономните и общинските служители с въглища от държавните мини „Перник", частните мини и др., които чиновникът ще изплаща на разсрочки най-много до шест месеца. Вноските за въглищата ще се удържат и внасят от касиерите-платци. Главното комисарство на снабдяването да отпуща по предимство по искане на „Ведома" необходимите наряди за задоволяване на чиновническите домакинства с въглища и евентуално с други отоплителни материали. Задължават се началниците на държавните ведомства, разполагащи с държавни превозни средства, да услужват на чиновническите домакинства при превоза на въглищата, когато тези превозни средства са свободни.

Четвърта мярка. Безплатна медицинска и зъболекарска помощ не само на чиновника, но на всички членове от семейството му. Досега по закона за държавните служители лично чиновникът се ползуваше само от медицинска помощ. Разходите за това ще се поемат от държавата.

Пета мярка. Чиновническите кооперации да организират и открият в столицата и по-големите градове на царството обществени работилници за поправка на дрехи и обуща по нормирани цени. Необходимите материали за тази цел да се отпущат на „Ведома" от Главното комисарство по предимство, като се организира необходимият контрол. Върховният комисар на военновременното стопанство ще реквизира помещения и инвентар и граждански ще мобилизира необходимия персонал за обзавеждането на тези работилници. Подробностите по функционирането на тези работилници ще се уредят от нарочен правилник, издаден от „Ведома" в 15-дневен срок.

Шеста и последна мярка. В този момент от Българската земеделска и кооперативна банка ще се постави на разположение на чиновническите кооперации 500.000.000 лв. кредит под гаранция на държавата безлихвено, като лихвеният процент, който ще уговорим с Земеделската и кооперативна банка, ще понесе държавата.

Намирам, че можем да приложим веднага с ваше одобрение тези шест мерки. Разбира се, че въпросът не се изчерпва с тия шест мерки. Можем винаги да вземем още мерки за подпомагане на чиновничеството.

Минавам по-нататък. Отчетът ми за редовния бюджет на държавата за 1943 г. е за 11 месеца. В печатното издание, което ви се раздаде предварително, вие имате отчет за 10 месеца, до края на месец октомври. Отпреди два-три дни аз имам отчет за до края на ноември.

Предвидени бяха да постъпят по редовния бюджет за 1943 г. 19.907.000.000 лв. Постъпили са 25.661.000.000 лв. Значи, постъпили са близо 6 милиарда лева в повече, от които, както казах, три милиарда лева са извънредни приходи, взети от произведението на трипроцентовите съкровищни бонове. След вземането на тия три милиарда остава една резерва от 2 милиарда лева. Произведението от последния задължителен заем също не влиза в държавните приходи, а стои като резерва в отделна сметка и за него вие ще решите кога и как да бъде използувано. Имаме реализирани предвидените приходи в размер на 128.9%. С изключение на преките данъци, по които постъпленията са малко по-малки от предвидените — постъпили са към 2.928.000.000 лв., или с около 200.000.000 лв. по-малко, но аз считам, че през декември ще има наваксване, даже превишаване — имаме постъпили в повече от акцизите 700.000.000 лв. — казвам кръгли цифри; от такси и берии — 217.000.000 лв., от гербовия налог — 207.000.000 лв., от глоби и конфискации — 61.000.000 лв. от държавните привилегии — 104.000.000 лв., от сключени бюджети — 159.000.000 лв. Другите са по-дребни пера.

Идвам на извънредните приходи — 4.318.000.000 лв. От тях трите милиарда лева са една част от произведението на трипроцентовите бонове, а за произхода на останалите 1.318.000.000 лв. ще ми позволите да дам обяснение в бюджетарната комисия.

До края на ноември, след като имаме едно доста голямо изпреварване в разходите, особено по допълнителните бюджети, които се гласуваха късно — нуждите са належащи и кредитите трябва да се използуват преди изтичането на годината — имаме един временен излишък от 12 милиарда лева. Обаче аз смятам, че до края на годината постъпленията ще бъдат засилени и в края на декември ще имаме едно още по-добро положение. Освен това аз смятам, че при един редовен бюджет от 21.400.000.000 лв., при три допълнителни бюджети от 8 милиарда лева, всичко 30 милиарда лева, ще имаме икономия, ако не повече, поне 3%—4%, т. е. близо 1 милиард и нещо. Вън от това имаме неотразена една друга резерва от около 1.340.000.000 лв., за която казах, че ще ви дам пояснения в бюджетарната комисия.

Повтарям, постъпленията от трипроцентовите бонове са около 9 милиарда лева, от които 3 милиарда отиват за покритие на допълнителните бюджети, други 3 милиарда отиват за покритие на двата извънредни бюджети за Крайовската спогодба, за спогодбата Фабрициус и за вноски в Дирекцията за строежите и останалите два милиарда и нещо остават като резерва.

Построяване бюджета за 1944 г. За 1943 г., при един бюджет от 21.716.000.000 лв., имахме редовни разходи 19.502.000.000 лв., извънредни разходи 2.214.000.000 лв., които са за изплащане на бонове към Народната банка от по-ранишни задължения за държавни доставки, което значи намаляване на държавния дълг, което значи намаляване на банкнотното обращение. За 1944 г., при редовен бюджет от 24.640.000.000 лв., редовните разходи са 21.226.000.000 лв., извънредните разходи за изплащане на бонове от по-ранишни доставки са към 3 и половина милиарда лева. Това перо от 3½ милиарда също ще изиграе роля за намаляване на банкнотното обращение.

Бих ви отнел много време — вие сами можете да видите това от печатното ми изложение — да се спирам върху увеличенията на разходите по всяко министерство в проценти. Ще се задоволя само в рекапитулация да ви кажа, че увеличението за 1943 г. спрямо 1942 г. е: за редовните разходи 1.724.000.000 лв., а за извънредните разходи 1.197.000.000 лв., или всичко увеличение на редовните и извънредните разходи 2.921.000.000 лв. За редовните разходи увеличението представлява 8.84%, а за извънредните — 54.08%, защото вместо 1 и половина милиарда имаме близо 3 милиарда лева. Общо за редовните и извънредните разходи увеличението спрямо 1942 г. е 13.45%.

На въпроса: ще имаме ли изненади, ще имаме ли нужда от извънреден бюджет не мога да отговоря, защото не мога да пророкувам, но все смятам, че ще имаме и следователно всяка резерва всяка предварителна подготовка в финансовата ни политика ще бъде от голяма стойност.

Само с две думи искам да подчертая, че бюджетът за 1944 г. е построен върху измерени, преценени толкова скептично приходи, че, колкото и да искам да не бъда оптимист, а да бъда готов да посрещна всякави изненади, аз пак смея да твърдя, че както през изтеклите 5 години приходите се реализираха винаги в по-голям размер, отколкото бяха предвидени, така ще бъдат непременно реализирани и за 1944 бюджетна година, защото със същата строгост, със същата скептичност съм ги преценил и сега, както по-рано.

С тези няколко думи приключвам с цифровите данни и сега искам да заключа с няколко общи думи.

Г-да народни представители! Вие чухте моето кратко изложение по финансовото и стопанско положение на държавата във връзка с отчета за финансовата дейност през 1943 г. и финансовия план за 1944 г. Вярвам, че от дадените осветления, както и от самите факти за финансовия живот на държавата през 1943 г., изразени в цифрите, които бяха предмет на моите скромни анализи, е станало ясно на всички, че аз съм се постарал да приложа в един задоволителен размер основните начала на военновременното финансово стопанство, който аз посочих в увода на моето миналогодишно изложение. Аз си запазвам правото да се изкажа, след като чуя вашата обективна критика, обаче едно мога да заявя сега с абсолютна достоверност. То е, че са положени от страна на държавното ръководство максимални усилия, за да остане управлението вярно на тия начала, и то не заради тяхната доктринерна логика, но заради техния произход от живата действителност, от военновременния финансов опит. Докато доктрината много пъти върви по въздушни линии, опитът винаги следва земната линия, която е линията на действителността, линията на реалния път на събитията. Това е особено наложително за крайно изключителните условия, при които се намират държавите сега, когато те са изложени на най-неочаквани сътресения от финансово, стопанско и военно естество. И заради това съществува един принцип над принципите, който трябва да бъде основното ръководство на всеки съвременен държавник и който се изразява в следното: при всички най-неочаквани съчетания на финансови, стопански и военни изненади съвременният държавник трябва да следва енергично и незабавно линията на най-целесъобразното постижение на държавните задачи, без да се увлича от крайна доктринерност и крайна формалистичност. Следвайки това правило, държавникът никога няма да изпадне в безпомощност, защото пред неговия взор винаги ще светят идеалите на нацията и възвишените цели на държавата. (Ръкоплескания) Финансовите резерви на държавното стопанство ще бъдат винаги един неизчерпаем източник за голямата маневрена способност на държавното ръководство.

Финансови резерви! Да. Аз казах, на съответното място в моето изложение, къде са техните източници. Но вие, г-да народни

представители, ще ме попитате: на кои основни сили в нашето народно стопанство разчитате Вие, г-н министре?

Г-да народни представители! Аз разчитам главно и преди всичко на две основни и първични сили на българската национална душа: първо, на неизчерпаемия български национален труд във всички негови разклонения и разновидности и, второ, на великата и изключителна българска добродетел — спестовността. („Браво!“ Ръкоплескания)

За българския национален труд в неговата всестранна и цялостна проява българската държава създаде най-съвършеното трудово и професионално законодателство. Създадоха се най-модерните застрахователни гаранции както за индустриалния, така и за земеделския труд. Създават се гаранции и за умствения труд във всичките му проявления. В полето на цялостния български труд законодателните мероприятия на българската държава са едни от най-изчерпателните и тя има всичките основания да чака все по-интензивни и по-интензивни проявления на този труд в полза на българското народно и държавно стопанство.

Г-да народни представители! Когато говорим за основни, първични сили в българското народно и финансово стопанство, тъй като те са малко замъглени в съвременното грандиозно усложнение на стопанските и финансови факти, считам, че е полезно и целесъобразно само едно бегло надникване върху тяхната историческа дълбочина. За труда и неговото значение като първичен елемент още в началните фази на народното стопанство тезата е много известна. Трудът е едно естествено проявление на човека още в неговите предисторически времена. По-тъмна и по-неясна е тезата за спестовността и за нейната творческа роля още при зачатието на човешката стопанска дейност. Трудът е едно по-първично начало в живота на човека, но интересен е безусловният исторически факт, че само трудът не можа да постави началото на организираната стопанска дейност. Началото на тази дейност почва, когато трудът се кръстоса със спестовността. Това се дължи на свещеното материнско чувство на първобитната човешка майка. Стимулирана от свещения матерински инстинкт, у нея се събужда благородната грижа за утрешния ден. Оттогава почва вече спестовността и стопанската дейност. Значи, сам трудът беше недостатъчен да постави начало на организираната стопанска дейност. Беше необходимо да възникне спестовността, за да се поставят основите на човешкото стопанство. Това е голямото величие на принципа на спестовността, че неговото появяване в най-елементарните и първични форми беше необходимо, за да се сътвори стопанската дейност.

Аз исках да посоча голямата и съдбоносна роля на принципа на спестовността още при зачатието на народното стопанство, за да стане още по-ясно значителното и меродавно място, което днес му се даде както от народното, така и от финансовото стопанство. Ролята му в финансовото стопанство аз посочих на съответното място. Спестовността най-добре постига задачата си, когато спестените суми не стоят нито ден у спестителя, а веднага постъпват в кое да е кредитно учреждение.

Г-да народни представители! От изгледите, които се отчертават за благоприятното приключване на бюджета за 1943 г., трябва да бъдем извънредно доволни. Това показва още веднаж, че съзнанието на българина за неговите задължения към държавата прогресивно расте и че това е най-сериозното основание на държавното ръководство да счита, че всички затруднения ще бъдат преодолени и че държавата, опряна здраво върху плещите на своите съзнателни и предани синове, ще отива с голяма сигурност към най-светли бъднини. Това високо съзнание на българските граждани е най-сигурният и най-надеждният държавнотворен елемент.

Г-да народни представители! Държавната и народна пара ще бъде пестена, но ние ще влагаме разум в тази спестовност и никога няма да отиваме до много нежелателни крайности от по-близкото и по-далечно минало. Контролът върху държавните разходи се рационализира методично и постепенно. Всички старания се полагат, този контрол да не бъде само формален, но да засяга и стопанската целесъобразност на разходите. В това направление се постигат доста задоволителни резултати. Практиката с комисиите по чл. 120а от закона за бюджета, отчетността и предприятията допринесе извърде много за експедитивността на най-належащите и неотложни държавни доставки. В тия комисии е ангажиран и моралният престиж на най-високото съдебно място в страната. В бъдеще, при по-спокойни времена, практиката на тия комисии ще даде ценен материал за едно основно ревизиране на закона за бюджета, отчетността и предприятията в дух на експедитивност и държавностопанска целесъобразност.

Председател: **ХРИСТО КАЛФОВ**

Г-да народни представители! Каквито и съждения да се правят във връзка с разходите на държавата, пак за дадения момент най-належащите и неотложните си остават разходите по народната отбрана. Заедно с голямото наследство, което о'Бозе почившият цар Борис III обединител ни остави и което се изразява в широките граници на обединеното българско отечество, той ни остави и свещения духовен и морален завет — да пазим с всички сили това постигнато с тъй много пролята българска кръв велико българско историческо достояние. Тоза отдавна замечтано обединение на българските земи и на българския народ беше голямата държавническа идея на о'Бозе почившия цар Борис III и тази свещена идея запълваше цялото негово мъченическо царуване в продължение на 25 години.

Г-да народни представители! Великите идеали на народите се постигат с велики жертви. И заради това най-великата национална добродетел е била и си остава завинаги саможертвата пред олтара на отечеството. Чрез тази велика добродетел на българския народ през последните траурни месеци ние прозряхме величавата, благородна и незабравима фигура на о'Бозе почившия цар Борис III обединител начело на 300-хилядна армия от герои-светци, паднали за родината и за нейното обединение.

Най-великия и най-непостижимия пример за доброволна и съзнателна саможертва пред олтара на отечеството ни посочи о'Бозе почившият цар Борис III, царят-обединител на българското племе. Неговият свещен пример на себеотрицание ще си остане завинаги недостигнат. Дълбоко чувствителна и вътрешно съсредоточена натура, той започна своето мъченичество още от ранния полунощен час на 3 октомври 1918 г. За да не огорчи своя безгранично любим народ, той запази в дълбочините на своето сърце горчивите страдания, а на любимия народ вдъхновено заяви още сутринта на 3 октомври 1918 г. от балкона на Софийския дворец: „. . . и въпреки всичко, аз дълбоко вярвам в светлата звезда на България!“ Тия думи станаха пророчески. Но от деня на тяхното произнасяне до деня на тяхното осъществяване изминаха цели 23 мъчителни години. За този прекомерно дълъг период на едно непрестанно мъченичество, което българските държавници добре познават, само нежното и чувствително сърце на о'Бозе почившия цар Борис III знаеше през какви страшни огньове е преминало. Това страдалческо сърце не можа да дочака даже скромната морална награда на една напълно заслужена 25-годишнина. Характерната и изключителна скромност на един велик сърцеведец и дълбок познавач на своя народ се прояви чрез пръста на провидението и при неговата преждевременна и съвършено неочаквана кончина. Нека да бъде вечна паметта и неувяхваща духовната слава на великия и незабравим цар Борис III, царя-обединител на българското племе! Нека бъдат свети и ненарушими от всички ни неговите свещени завети! Нека добре се запомни от всички, малки и големи, че на държавата и на отечеството трябва да се служи с абсолютна и безрезервна всеотдайност. Няма средни пътища в моралната преданост към държавата. Всеки среден път е най-малко манкиране към дълга, което, проявено от по-високи места, може да бъде и фатално за държавата.

Нека вземем свещена поука от великия пример на о'Бозе почившия цар Борис III и нека всички впрегнем своите цялостни сили в служба на отечеството, за да заслужим неговата велика саможертва и да изпълним неговите свещени завети — запазване на целокупна и обединена България, която той ни предаде като велико постижения на своята жертвена любов към родината.

Нека пребъде през вековете свещената памет и благородната слава на о'Бозе почившия цар Борис III обединител!

Да живее и крепне цар Симеон II!

Да живее целокупна и обединена България!

(„Браво!“ Бурни и много продължителни ръкоплескания. Овациите продължават, докато г-н министър-председателят отиде на мястото си, откъдето с поклони благодари на г-да народните представители.)

Председател Христо Калфов: Г-да народни представители! Днешният дневен ред е изчерпан.

За идното заседание, утре, сряда, 23 декември, 15 ч., в съгласие с правителството, предлагам следния дневен ред:

1. Първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1944 бюджетна година — продължение на разискванията.

Които г-да народни представители приемат това предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварям заседанието.

(Затворено на 20 ч. 30 м.)

Секретари: **ИВАН МИНКОВ**, **СТЕФАН БАГРИЛОВ**

Началник на Стенографското отделение: **ДОНЧО ДУКОВ**